

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Diplomová práce

Řada nešťastných příhod Lemony Snicketa a *Harry Potter* Joanne Rowlingové jako příklady současné angloamerické morální fantasy

Lemony Snicket's *Series of Unfortunate Events* and Joanne Rowling's *Harry Potter* as examples of contemporary Anglo-American moral fantasy

Vypracovala: Nikola Franková
Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková, Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem *Řada nešťastných příhod Lemony Snicketa a Harry Potter Joanne Rowlingové jako příklady současné angloamerické morální fantasy* vypracovala samostatně s použitím pramenů uvedených v bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 10. července 2018

Nikola Franková

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. Kamile Vránkové, Ph.D. za cenné rady a podnětné připomínky při vedení mé práce a za doporučení přínosné literatury.

Anotace

Práce se zabývá interpretací příběhu s názvem *Řada nešťastných příhod* (*Series of Unfortunate Events*) amerického autora Lemony Snicketa a *Harryho Pottera* anglické spisovatelky Joanne K. Rowlingové. Při rozboru bylo přihlédnuto k morálním a etickým aspektům jednotlivých motivů a symbolů, a k významu lidských hodnot v jednání konkrétních postav. Vlastnosti jednotlivých protagonistů byly analyzovány v souvislosti s šířením dobra a zla, a jejich vlivem na dětského čtenáře. Nejdůležitějším hlediskem bylo konání dobra podle zásad Lévinasovy etiky, přičemž za nejvyšší morální hodnotu je považováno sebeobětování hrdinů.

Abstract

The thesis deals with the interpretation of *Series of Unfortunate Events* written by an American author Lemony Snicket and Joanne K. Rowling's story about *Harry Potter*. The analysis is focused on the moral and ethical aspects of individual motifs and symbols, as well as on the importance of human values in the behaviour of main characters. Some of the main protagonist were analysed according to their ability to spread good or evil, and therefore their influence on the young reader. The most important aspect was the good will of characters according to the principles of Lévinas' ethics while the self-sacrifice of the heroes is considered the highest moral value.

Obsah

Úvod.....	6
1 Dětská literatura a žánr fantasy	7
1.1 Vývoj britské literatury pro děti a mládež	7
1.2 Vývoj americké literatury pro děti a mládež	8
1.3 Tradice gotického románu	9
1.4 Znepokojující pronásledování chytrých dětí	12
1.5 Proces iniciace	14
1.6 Humor v kombinaci s gotikou	16
1.7 Morální fantasy	17
1.8 Morálka podle Nietzscheho a Lévinase	22
2 Napětí mezi dobrem a zlem.....	28
2.1 Hříchy a ctnosti jako osobnostní rysy hlavních postav	28
3 Kladní protagonisté	32
3.1 Dětské představitelé dobra	32
3.1.1 Violet Baudelairová	35
3.1.2 Klaus Baudelaire.....	37
3.1.3 Sunny Baudelairová.....	39
3.1.4 Harry Potter	40
3.1.5 Hermiona Grangerová	42
3.1.6 Ron Weasley.....	44
3.2 Dospělí představitelé dobra	46
3.2.1 Kit Snicketová	46
3.2.2 Nymfadora Tonksová	47
3.2.3 Rodiče Baudelairovi	47
3.2.4 Lily Potterová	48
3.2.5 Profesorka McGonagallová	49
3.2.6 Soudkyně Straussová	50
4 Záporné protějšky.....	51
4.1 Hrabě Olaf	51
4.2 Lord Voldemort	52
4.3 Žena s vlasy bez vousů, muž s vousy bez vlasů	53
4.4 Tajné spolky	54
5 Postavy na pomezí dobra a zla	56
5.1 James Potter	56
5.2 Ishmael.....	57
5.3 Albus Brumbál.....	58
5.4 Severus Snape.....	59
5.5 Dvojníci	60
6 Motivy a symboly související s morálkou	62
6.1 Symbolika zvířat.....	62
6.2 Jed a protijed.....	64
6.3 Stísněné prostory	65
6.4 Motiv ohně.....	65
6.5 Zrcadla	66
7 Závěr	67
8 Summary	69
9 Seznam použitých pramenů	71

Úvod

Tato práce se zabývá interpretací dvou populárních fantastických příběhů, respektive sérií knih pro děti a mládež, amerického autora Daniela Handlera, píšícího pod pseudonymem Lemony Snicket, a anglické spisovatelky Joanne K. Rowlingové. V případě Lemony Snicketa jde o třináctidílnou sérii s názvem *Řada nešťastných příhod* (*The Series of Unfortunate Events*, 1999-2006), u Rowlingové jde o příběh čarodějnického učně *Harryho Pottera*, který autorka zaznamenala do sedmi knih. Obě série mají, kromě toho, že jsou nejznámějšími díly obou autorů, mnoho dalších společných rysů, kterými se budu zabývat v jednotlivých kapitolách.

Při interpretaci bude pozornost věnována především morální a etické problematice, která je v obou dílech velmi zřetelná. Při rozboru etického hlediska obou děl budu přihlížet k filozofii Emmanuela Lévinase a jeho dílu *Být pro druhého*, zaměřím se také na objasnění společných literárně historických kořenů obou příběhů, vlivu gotického románu a románu o pronásledování, tzv. „persecutory romance“, a nad morálními aspekty tohoto žánru, především v díle Ann Radcliffové. V teoretické části se zaměřím na vývoj britské i americké literatury pro děti a mládež a na vliv iniciačního románu, jehož prvky jsou obsaženy v obou rozebíraných dílech. V neposlední řadě bude zmíněn také význam humoru v souvislosti s gotickou literaturou.

Hlavní část se bude věnovat analýze některých konkrétních témat zkoumaných příběhů, jako jsou dobro a zlo a napětí mezi těmito dvěma prvky, základní ctnosti a v kontrastu s nimi i smrtelné hříchy, šíření zla jako úloha nemorálních postav a konání dobra jako hlavní úloha dětských hrdinů. Dále bude zmíněna víceznačnost několika vybraných motivů a symbolů objevujících se v analyzovaných příbězích.

Na základě těchto poznatků se v závěrečná kapitola pokusí shrnout význam morálního poselství v žánru fantasy literatury pro děti a mládež.

1 Dětská literatura a žánr fantasy

1.1 Vývoj britské literatury pro děti a mládež

Za základní kámen literatury pro děti a mládež, a tedy i žánru fantasy, se považuje gotická literatura. Podle Anny Jacksonové a kol. (*The Gothic in Children's Literature*, 2008) děti vždy rády četly knihy, které dnes řadíme do gotických románů, i když patří do neintencionální literatury pro děti a mládež. Dětskou zálibu v hororových příbězích charakterizuje takto:

„Children, it seems, have always had a predilection for what we now categorize as the Gothic, for ghosts and goblins, hauntings and horrors, fear and the pretence of fear.“¹

Vznik samostatného žánru dětské literatury se datuje do první poloviny 18. století a za první intencionální knihu tohoto žánru v anglické literatuře je považována *A Little Pretty Pocket* Johna Newberyho vydaná roku 1744. Do té doby nebylo potřeba psát literaturu, která by byla prvotně určena dětem. Mladí čtenáři totiž měli číst především náboženské texty a didaktické knihy. Z beletrie pak četli knihy pro dospělé, z nichž se některé později staly knihami pro děti a dočkaly se různých přepracování. Mezi taková díla patří například Swiftovy *Gulliver's travels* či *Robinson Crusoe* Daniela Defoea.

V průběhu 18. století však sílila potřeba po vytvoření originální dětské literatury, protože se celkově změnilo přemýšlení o dětství a specificky dětské potřeby se dostaly do povědomí dospělých. Zásadní podíl na tomto posunu měli John Locke a Jean Jacques Rousseau, kteří zformulovali rozdíly v potřebách a psychologii dětí a dospělých a vytvořili doporučení pro tvorbu dětské literatury.

Významný podíl na rozvoji literatury pro děti a žánru fantasy měl například Lewis Carrol se svou *Alice in Wonderland* vydanou roku 1865. Jeho dílo splňovalo tehdejší požadavky didaktických textů, které měly postupně převzít místo původního

¹ JACKSON, A., COATS, K., MCGILLIS, R. *The Gothic in Children's Literature*. London: Taylor & Francis Group, 2009. S. 2.

gotického románu a dá se říci, že položilo základní kameny fantasy. V 19. století však tento žánr ještě neexistoval a jeho nástup byl zaznamenán až později.

Podle A. Jacksonové vidělo 19. století gotické romány pro děti a mládež jako tvorbu ovlivněnou *Janou Eyrovou*.² Charlotte Brontë však ve svém díle vycházela z tradice Anny Radcliffové, jejíž reputace ve 20. století nebyla příliš vysoká, ale postupně nabrala na hodnotě z několika důvodů, které uvádí Punter:

*...Radcliffe's reputation remained low, partly due to her use of the explained supernatural, which was mistakenly seen as evidence of a conservative rationalism, and partly due to the critical preference for the male Gothic, judged more transgressive and consequently more in the 'true' Gothic line of development. This position has now changed, primarily due to the pioneering work done by feminist critics in identifying an alternative tradition of female Gothic (q.v.), with its encoded expressions of female experience.*³

O rozvoj žánru fantasy se ve druhé polovině 20. století zasloužili především M. Nortonová a C. S. Lewis. „*Jeho Letopisy Narnie spolu s Tolkienovým Hobitem a Pánem prstenů vzbudily obrovský čtenářský ohlas a rozhodujícím způsobem ovlivnily další rozvoj tohoto žánru.*“⁴ Mnozí autoři z prací těchto světově proslulých autorů vycházejí dodnes.

1.2 Vývoj americké literatury pro děti a mládež

V americké literatuře se žánr dětské literatury začal prosazovat o něco později než v Evropě, zřejmě následkem kolonizace a s ní spojených problémů a válečných konfliktů. Kořeny dětské literatury v USA sahají do doby příchodu puritánů v prvních desetiletích 17. století.

*„Většinu počáteční americké produkce tvořila kázání, katechizmy, teologické spisy, díla dějepisná, přírodopisná životopisy a mapy v podobě přetisků nebo úprav knih z Anglie.“*⁵

² JACKSON, A., COATS, K., MCGILLIS, R. *The Gothic in Children's Literature*. London: Taylor & Francis Group, 2009. S. 3.

³ PUNTER D., BYRON G. *The Gothic*. Malden, Mass; Oxford: Blackwell, 2004. S. 159

⁴ DOBROVSKÝ I., ŘEŘICHOVÁ A. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2007. S. 25

⁵ DOBROVSKÝ I., ŘEŘICHOVÁ A. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. S. 60

Významnějšího rozvoje však americká produkce textů pro děti dosáhla až po roce 1814, kdy skončila válka Spojených států s Anglií a vzedmula se vlna vlastenectví, díky které začalo vznikat více děl domácích autorů, která se lišila od těch dovezených.

Důležité je také zmínit, že dětská literatura se již od svých prvopočátků až do současnosti ve většině případů drží schématu strašidelnosti, který vychází z výše zmíněného žánru gotické literatury. Vliv tohoto žánru je pak patrný především u ženských spisovatelek 19. století, jako jsou L. M. Montgomery, Mary Molesworth a L. T. Meade, jak uvádí Anna Jacksonová.⁶

Teprve v 50. letech 20. století se v americkém prostředí začal prosazovat žánr fantasy, který vznikl jako určitý protiklad sci-fi a který dále rozvíjejí tradici gotického románu. Současná díla autorů, kteří dodržují principy tohoto žánru, se pak mnohokrát setkávají s velice kladnými ohlasy a těší se velké oblibě čtenářů, jak je patrné u knih z pera J. K. Rowlingové i Lemony Snicketa.

1.3 Tradice gotického románu

Podle Stříbrného je gotický neboli černý román definován jako dílo „*vyznačující se senzačními a exotickými příběhy, unikajícími do rytířského středověku, (...) do divokých krajů a tajuplných hradů nebo zřícenin s podzemními labyrinty.*“⁷

Podle tohoto popisu se dají obě zkoumaná díla spojit s vlivem tradice černého románu. V *Harry Potterovi* můžeme sledovat jak exotické příběhy, tak i středověké budovy a hrady plné tajemných chodeb. V *Řadě nešťastných příhod* jsou čtenáři ošizeni pouze o středověké budovy, které jsou nahrazeny moderními budovami jako jsou nemocnice, továrny či hotely.

Pokud se zaměříme na další gotické motivy, lehce je v těchto dvou dílech nalezneme. Vedle okázalých budov se v gotické literatuře objevují další nehostinná místa, jako jsou například skály, jeskyně, opuštěné pláže, pohoří pokrytá sněhem a ledem. Charakteristika gotické literatury se však netýká jenom prostředí, ve kterém se

⁶ Srov. JACKSON, A., COATS, K., MCGILLIS, R. *The Gothic in Children's Literature*. London: Taylor & Francis Group, 2009. S. 3.

⁷ STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Dějiny anglické literatury*. Praha: Academia, 1987. S. 347.

děj odehrává, ale zahrnuje také určitý typ hrdiny a vývoj děje. Hrdiny takových románů bývají zpravidla osamělí jedinci, tzv. „villains“, kteří se snaží o návrat do společnosti, většinou však marně. Takový hrdina mívá často rozpolcenou osobnost. Na jedné straně touží po moci, na straně druhé je sám obětí, například obětí touhy po poznání. Ačkoliv tento hrdina vykazuje jisté známky zlomyslnosti, není často hlavním zdrojem zla, které se v příběhu odehrává. Opravdovým zlem jsou například vládní orgány, náboženské pověry a mnohdy nesmyslné společenské normy.⁸

Hrdinové gotických románů bývají navíc ještě pronásledováni svým osudem či temnou minulostí. Na svých cestách se setkávají s utrpením a bezprávím, jsou vláčeni z jednoho místa na druhé a prožívají rozčarování nad nespravedlností světa a lidskou zlomyslností. Často jsou však proti těmto nepřátelským vlivům okolí značně odolní. Určitý teror tedy románu tohoto typu neodmyslitelně patří, jak dokazuje i Punterova citace: „*Gothic fiction has, above all, to do with terror.*”⁹

Důvodem, proč gotický žánr v dětské literatuře přetrval až do dnešní doby, je lehkost, se kterou může být alegorizovaný. Dětský hrdina se s postupem děje vyvíjí a získává více zkušeností, dobrých i zlých, které formují jeho osobnost. Dětská čtenářská bývá vtahována do děje tím, že dochází k jeho neustálým zvrátům, stále se objevují nová překvapení a děj se pořád mění. K živosti děje přispívají i ozvěny minulosti, které byly ztraceny a v nečekaném okamžiku se znovu objevují.

Dalším důležitým aspektem je podle Jacksonové tzv. *Gothic chronotope*, neboli místo, často nějaký dům, který autorka charakterizuje jako „*haunted by past that remain present.*“¹⁰ Právě dětská literatura se stala místem pro rozšiřování tohoto specifika, což dokazují také obě zkoumané série. Harry Potter přebývá v čarodějnické škole, do které chodili i jeho zemřelí rodiče a kterou vystudoval také Voldemort, jenž se na místo stále snaží navrátit. Způsobuje tak mnoho křivd a bezpráví, které i v současnosti poukazují na jeho minulé zločiny. V *Řadě nešťastných příhod* je situace obdobná. V tomto případě se děj navrácí na spáleniště, kde dříve stával dům Baudelairových. Návrat na toto místo pak rovněž připomíná křivdy, ke kterým došlo v minulosti.

⁸Srov. BOTTING, Fred. *Gothic*. New York: Routledge, 1996. S. 201.

⁹PUNTER, David. *The Literature of Terror*. London: Taylor & Francis, 1996. S. 114.

¹⁰JACKSON, A., COATS, K., MCGILLIS, R. *The Gothic in Children's Literature*. London: Taylor & Francis Group, 2009. S. 4.

Podle Puntera jsou zmiňovaná místa, především děsivé a tajuplné hrady, symbolem lidské mysli, která je mučená chaosem. Charakterizuje je takto:

„The image of the castle is multifaceted: it is the established world conceived as enclosure and bondage, it is the retreat of the mind tortured by chaos, it is the sign of the failure of human aspiration, and it is the locale for the persistence of primal fear”¹¹

Znovu tak dokazuje, že gotický román v mnoha ohledech využívá symboliku prostředí a celkové atmosféry.

Ačkoli se žánr gotického románu dochoval a objevuje se i v současné literatuře, došlo v něm i k určitým změnám. Na základně kulturních posunů společnosti se mění také konvence, strachy a hodnoty. V dílech, která se těšila velké oblíbenosti v minulosti, se hrdinky, a o něco méně častěji hrdinové, potýkají s problémy, které jim způsobují nemalé potíže a životní nesnáze. Tento trend se takřka nezměnil, ale ve velkém se změnil způsob, jakým se s těmito potížemi hrdinové umějí vypořádat.

Dříve byly ústřední postavy zmítány těžkým životním osudem a nečinně čekaly na záchranu, která velmi dlouho nepřicházela. V současných dílech se nespolehají na zásah zvenčí, ale sami se pouští do nelehkého boje. Mnohem častěji nesou plnou zodpovědnost za své činy, a navíc na svá bedra berou i problémy ostatních postav či celé společnosti. Sami pak bojují nejen o svoji záchranu, ale usilují i o vyšší cíle a znovunastolení rovnováhy mezi dobrem a zlem.

Jako příklad nečinně přihlížející postavy může sloužit dívka Julie, která je klíčovou postavou *Sicilského románu* anglické autorky Ann Radcliffové, jejímž vzorem se řídili někteří autoři 19. století, jak již bylo zmíněno výše. Julie se sice snaží něco pro svou záchranu udělat, ale není příliš úspěšná a uchyluje se proto opět k pouhému čekání. Její chování ostře kontrastuje s chováním ústředních postav obou zkoumaných příběhů.

K dalším inovacím došlo také v oblasti mnohoznačnosti hrdiny, v prezentaci zla a viny. V gotických románech, na rozdíl od dnešních děl, bylo nepředstavitelné, aby zlo nebylo kompletně zničeno a bylo odpustitelné. Neexistuje v nich ani náznak toho, že by oběti mohly nést část viny na svém špatném osudu. Dalo by se předpokládat, že podle

¹¹ PUNTER, David. *The Literature of Terror*. London: Taylor & Francis, 1996. S. 376.

gotického vzoru se budou dětští hrdinové chovat stejně jako ženy v gotických románech, tedy že budou nic netušící, nevinné oběti vnějších vlivů, které přijde někdo zachránit.

V některých současných dílech mají děti k dispozici svou vlastní zbraň, se kterou se mohou samy bránit. To přináší zásadní zvrát v nečinnosti hlavních dětských hrdinů jako obětí vnějšího světa. V některých případech se svou zbraní nemusejí boj vzdávat, a dokonce mohou i sami přemoci nepřítele. Novodobí hrdinové, ačkoliv zůstávají dětmi, tedy v žádném případě nejsou nečinní a rozhodně je nelze označit za bezbranné.

V otázce viny a nevinny jsou současná díla méně nekompromisní, protože se změnilo nazírání na nevinnost dětí a proběhly změny i v naší ochotě jednostranně vinu vymezit. Nově se v dětské literatuře objevuje snaha najít mezi dobrem a zlem střední cestu, ne pouze přijmout svůj osud takový, jaký je, nebo kompletně zlo vymýtit. Pro takovou literaturu je ale třeba chápatých čtenářů, kteří v těchto příbězích dokáží rozpoznat parodii či nadsázku.

1.4 Znepokojující pronásledování chytrých dětí

S gotickými romány souvisí také dva termíny, „uncanny“ a „canny“, které podle A. Jacksonové souvisejí se školním prostředím, v němž se fantazijní příběhy často odehrávají. Jacksonová vychází z Freudovy definice obdobných německých termínů a sama anglické výrazy definuje jako neúplné protiklady. „Uncanny“ se totiž používá nejen ve významu neobyčejný, nepřírozený, ale i děsivý, znepokojující a tajemný. Výraz „canny“ pak naopak vyjadřuje významy jako vědoucí, zručný, šetrný, ale i bystrý a skromný. Navíc každý z těchto pojmů souvisí s jiným aspektem. Zatímco „canniness“ je kvalitou, která je správně připisována lidským bytostem, „uncanniness“ je naopak spojována se situacemi a událostmi.¹²

Uvedené pojmy provázejí oba zkoumané příběhy a dají se zařadit do souvislosti s mnoha jevy, které těmito příběhy prostupují. Hlavní postavy nejen těchto dvou

¹² Srov. JACKSON, A., COATS, K., MCGILLIS, R. *The Gothic in Children's Literature*. London: Taylor & Francis Group, 2009. S. 158.

knižních sérií i dalších fantasy příběhů pro děti a mládež jsou děti či dospívající mladí lidé, kteří ztratili rodiče, a tím pádem přišli také domov. Častokrát pak žijí u svých příbuzných u svých neoblíbených příbuzných, kteří by se jich nejraději co nejrychleji zbavili, nebo jsou posláni do internátní školy, či si je vzdálení příbuzní a rodinní přátelé přehazují jako horký brambor. S takovou situací se potýkají děti Baudelairovy z *Řady nešťastných příhod*, ale i Harry Potter ze stejnojmenné série. Řadu takových osudů nalezneme i v dílech dalších autorů již zmiňovaného žánru morální fantasy. Ztrátě rodičů se nevyhnuli Eragon z *Odkazu dračích jezdců*, Lyra Belaqua v *Jeho temných esencích*, ani Digory, chlapec žijící u svého strýčka, z *Letopisů Narnie*.

Zajímavé je, že ačkoliv se internátní školy většinou nesetkávají s oblibou a mladí hrdinové se chtějí z takových míst vymanit, Harry Potter naopak v jedné takové škole nachází svůj druhý domov, který se bez nadsázky stane i jeho pravým domovem. K tomu přispívá fakt, že je o něj ve škole dobře postaráno, nalezne na tomto neočekávaném místě skvělé přátele, a i přesto, že se musí potýkat s nepřízní některých učitelů a spolužáků kvůli své popularitě a že právě v magickém světě mu hrozí i to největší zlo, které existuje, tedy pán zla (the Dark Lord), velice nerad z tohoto místa odjíždí zpět ke své tetě a strýci do relativně bezpečného světa. Raději se čelem postaví tomu nejhoršímu nebezpečí, než aby trávil čas v domě, kde jej každý ponižuje či naprosto přehlíží. Být ignorován je pak pro něho mnohem snesitelnější, protože se ve svých myšlenkách může opět ubírat směrem k Bradavicím (Hogwarts) a svým přátelům.

V případě Baudelairových je jejich životní situace o něco složitější. Po smrti rodičů totiž nepřišli pouze o střechu nad hlavou, ale zdá se, že přišli i o všechny příbuzné schopné jim dlouhodobě zajistit alespoň materiální zázemí. Jsou tak neustále přesouváni z jednoho místa na druhé a potom zase na další a další. Tato trojice si v podstatě musí své stálé místo k životu vydobýt sama. Na dospělé totiž není vůbec spolehnutí a jeví se spíše jako neschopní břídilové, kteří sami nevědí, co je pro ně, natož pro zbytek světa, dobré.

Výraz „uncanny“ je spojován právě s pronásledováním, ale to, čím jsou ústřední postavy stíhané, nejsou pouze tíha ze ztráty zázemí a snaha nalézt nové útočiště. Pronásledování v mnoha případech nemusí znamenat pouze fyzický útěk před nebezpečnými situacemi, postavami či duchy, ale týká se také psychických problémů, se kterými se postavy potýkají.

Mimo jiné se tyto postavy snaží také vyhnout takzvaným přízrakům z minulosti, které se k nim znovu a znovu vracejí, a právě před kterými je únik velice obtížný, ne-li nemožný. Tyto mnohdy nepříjemné situace tak vytvářejí začarované kruhy, jejichž linii lze jen těžko porušit. Souvislost s těmito jevy může být vnímána i ve spojitosti s věštbami, proroctvím a dalšími druhy předurčení, které se v příbězích také hojně vyskytují. Nedořešené záležitosti z minulosti tak neustále připomínají svou existenci a nutí hrdiny, aby se jimi opět zabývali, dokud je nevyřeší.

Dalším druhem pronásledování mohou být také postavy, které již ze své podstaty nemohou dojít klidu. Jako příklad může posloužit například v *Harry Potterovi* postava profesora Lupina, který se sice se svým osudem vlkodlaka sžil, ale neustále hrozí nebezpečí, že své chování neovládne a že dojde k nečekanému zvratu, který může způsobit i malá chyba, již ale nemusí způsobit on sám. Například, že uteče ze svého úkrytu, do kterého se každý měsíc v době úplňku uchyluje. Dalšími takovými postavami mohou být například obři, kentauři vyhnaní do Zapovězeného lesa (Forbidden Forest) a další.

V *Řadě nešťastných příhod* se sice s takovými postavami, často mytologickými, nesetkáváme, zato se v příběhu objevuje mnoho postav, které sice působí běžným dojmem, ale pronásledují je přízraky minulosti. Stejně jako je teta Josephine pronásledována zlým vzpomínkami na smrt svého utonulého manžela, strýček Monty se nemůže přenést přes příkoří, která mu v minulosti způsobili nenechaví kolegové z oboru herpetologie čili vědy o hadech.

1.5 Proces iniciace

Svou nedílnou úlohu v dětské fantasy zastává také iniciační román, protože právě iniciace neboli zasvěcení provází hrdiny dobrodružných příběhů. Tento motiv se v literatuře využívá od starověku, kdy znamenal převážně znovuzrození člověka. Iniciačním románem se zabývá literární teoretička Daniela Hodrová, podle níž v obřadech, které měly hrdinu připravit na jeho přeměnu v dospělého jedince, docházelo k očištění lidského ducha a přiblížení se k Bohu. Základem těchto rituálů pak byl především mýtus zasvěcení, který mohl nabývat různých podob od křesťanských obřadů přes mýty tajných spolků a řádů. Zasvěcovací obřad byl mimo jiné zasazen do prostředí

divoké přírody se symbolickou funkcí, do prostoru chrámů, či na vrcholky hor, do údolí, k vodním plochám a jejich břehům. Tyto lokality bezpochyby korespondují také s prostředím gotických románů, které však na literární scénu vstoupily o mnoho let později.¹³

Není překvapivé, že autoři fantasy literatury často vycházejí i z této tradice. Někdy tuto souvislost naznačují velmi decentně, jindy naopak tuto tendenci nepopírají vůbec a v příbězích je velice patrná. Motiv iniciace se mimo jiné podílí na celkovém utváření charakteru hrdinů a dala by se najít jistá vazba mezi tímto motivem a sedmi smrtelnými hříchy. Snaha o nápravu prohřešku se často neobejde bez velkého odříkání a útrap, díky nimž jedinec dojde k určitému naplnění a pochopení. Odčinění hříchu pak přináší jisté zadostiučinění a jedinec si osvojuje nové vzorce chování, aby došel k poznání sebe sama či k lepšímu pochopení ostatních. Navíc nejen náprava napáchaných škod, ale i snaha vyhnout se nepřijatelnému chování přináší pocit zadostiučinění, a v konečném důsledku vede jedince k novému smýšlení o druhých a k dalším nezištným pohnutkám.

Nedílnou součástí procesu zasvěcení hrdiny se stala postava průvodce, který má hrdinovi v jeho cestě za poznáním napomoci. Tuto roli často zaujímá dospělý člověk, kterému hrdina důvěřuje a na něhož se spoléhá. Ne zřídka se však stává, že i u této postavy se vyskytnou projevy nežádoucího chování, proto se lze právem domnívat, že průvodci nemohou být bezmezně obdivováni a napodobováni ve všech případech. Volba, jak se zachovat, tak stále zůstává na dospívajícím hrdinovi, který proměnou prochází.

I tento aspekt tedy dává čtenářům pocit, že chybovat je lidské a že důležitá je především snaha se přešlapů vyvarovat. Zásadní roli má touha po konání dobra, kterou hrdinové mohou prokázat různými způsoby, například už jen tím, že své další kroky zvažují a snaží se na ně nahlížet z různých úhlů pohledu. Přemýšlí, co se se stane a co pro ně a pro ostatní bude znamenat, když se zachovají jedním či opačným způsobem.

S postavou dospělého průvodce souvisí setkání s autoritou a její uznání či neuznání. Nelze tvrdit, že by dětští hrdinové vždy stoprocentně autority uznávali a mnohdy nezáleží na tom, zda hrdina dospělého považuje za vševědoucí bytost. Někdy

¹³ Srov. HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Jinočany: H&H, 1993. S. 15, 16

tak hrdinové dospělé postavy vnímat chtějí, ale ty jim nedávají mnoho příležitostí k tomu, aby byl tento požadavek splněn.

V příběhu *Harryho Pottera* i *Řady nešťastných příhod* se s takovou situací setkáváme velmi často, a právě tato situace je také určitým druhem zasvěcení. Dospívající hrdinové jsou totiž okolnostmi nuceni si uvědomit, že na žádného dospělého, a někdy ani na vrstevníky, se nemohou plně spolehnout.

1.6 Humor v kombinaci s gotikou

Během posledních dvou dekád se dětská fantasy literatura, nejen gotická, nepopíratelně a hojně rozvíjela. Jedním z prvků, který si získává stále větší oblibu mnoha mladých čtenářů okolo deseti let věku, se stal humor v kombinaci s již dobře známými hororovými prvky.¹⁴ Tato zvláštní symbióza přispívá k celkovému dojmu nejistoty smíšenému s mnohoznačností postav i symbolů, a dále s rozpory a paradoxy, které se v žánru dětské fantasy často objevují a které díky působivosti kombinace těchto aspektů mohou hojně vznikat i nadále.

Komičnost v žánru gotické literatury samozřejmě není v dětské literatuře naprostou novinkou a objevovala se i v dílech dobře známých autorů dnes už klasických děl, ale tento žánr zaznamenal velkou popularitu u dětských čtenářů až v průběhu posledních dvou desetiletí.

Právě *Řada nešťastných příhod* je zářným důkazem této teorie, v níž se snoubí hororové prvky s humornou volbou slovních spojení či příběhů. Avšak ani *Harry Potter* v této kategorii nezaostává a čtenáři se tak mnohokrát setkávají s komickými situacemi, které díky hororovému prostředí působí o poznání legračněji, a právě v tíživé atmosféře příběhu se z nich stává výše zmíněný paradox.

Ačkoli se příběh kouzelnického učeňe Harryho Pottera se vyvíjí a s každým dalším dílem se proměňují požadavky na čtenáře, co se týče náročnosti chápání textu a vnějších souvislostí, dá se říci, že *Řada nešťastných příhod* je již od počátku vhodná spíše pro starší a informovanější čtenáře. Řada literárních kritiků se v tomto ohledu

¹⁴ Srov. JACKSON, A., COATS, K., MCGILLIS, R. *The Gothic in Children's Literature*. London: Taylor & Francis Group, 2009. S. 57.

shoduje a třináctidílnou sérii věkově zařazuje převážně čtenářům, kteří dovršili deseti až čtrnácti let věku, což se děje především kvůli velké komplexnosti příběhu, četným intertextuálním odkazům a dalším širším souvislostem a vnějším spojitostem.

Samozřejmě nelze generalizovat a podceňovat tak mladší čtenáře, kteří jsou schopni jistou úroveň ironie či parodie zaznamenat a pochopit. Záleží ovšem na úrovni jejich kognitivního vývoje, pokročilosti čtenářských schopností a úrovni důležité dovednosti, kterou je v tomto případě porozumění textu.

Pomineme-li, že k pochopení složitějších prostředků humoru je zapotřebí určitého stupně vývoje a nelze zpochybnit, že i jejich nepochopení je pro dětského čtenáře prospěšné. Při četbě složitějších textů získají další čtenářskou zkušenost, a právě konfrontace s prvky, které jsou prozatím nad jejich chápání, jim může pomoci dosáhnout požadovaného stupně vývoje.

Pokud autoři, kteří využívají specifík žánru gotického románu, využívají při psaní také komplexní a vyšší formy humoru, jakými jsou ironie a parodie, mohou tím přispět k vyšší míře hravé mnohoznačnosti a nejistoty, která mladé vyvíjející se čtenáře zajímá a baví. Tato vlastnost, tedy chytrá hravost, je jednou z nejpotřebnějších, ale často nepovšimnutých funkcí, která však může být zároveň tou nejprospěšnější ze všech funkcí humoru v gotických textech určených mladým dospívajícím čtenářům.¹⁵

Ať už autoři při svých snahách o upoutání pozornosti a zájmu čtenáře využívají jakéhokoli druhu humoru, tento jev se stal nedílnou složkou žánru fantasy, ale i všeobecně literatury pro děti a mládež. A možná také díky tomu není v současnosti funkce dětské literatury pouze vzdělávací, ale i zábavná.

1.7 Morální fantasy

Pokud by se při definování fantasy literatury vycházelo z původního latinského slova „phantasticus“, které se překládá jako něco, co je učiněno viditelným, vizionářským ale také nereálným, museli bychom jako fantastické chápat vše, co pochází z lidské představivosti. Jako fantasy by tak byly vnímány všechny literární

¹⁵ Srov. JACKSON, A., COATS, K., MCGILLIS, R. *The Gothic in Children's Literature*. London: Taylor & Francis Group, 2009. S. 72.

práce.¹⁶ Tato charakteristika je však nepřesná a nedostačující, což je zřejmé například z definice přídavného jména „vizionářský“, které vymezuje například lidskou vlastnost umět si představit, jak se bude vyvíjet země, společnost či jakým směrem se bude ubírat politická situace, ale i duchovní vize.

V současnosti se fantasy charakterizuje především podle specifického prostředí, které je srovnáváno s realitou a které působí jako něco smyšleného, nevšedního a podivuhodného. Velkou roli v tomto žánru zastávají paralelní světy či všeobecně světy odlišné od reality. Často v nich figurují bájná či prapodivná zvířata, dochází k nadpřirozeným událostem a jevům, a liší se také chování lidských protagonistů.

Kdybychom tedy přihlíželi pouze k původnímu významu slova, do žánru fantasy by patřily například i utopistické romány, které však často působí velice reálně. Proto je vhodné tyto rozdíly pochopit.

Fantasy, jak ji vnímáme dnes, tedy pracuje s časoprostorem cizích světů, při jejichž popisu se autoři odváží přehánět a někdy tento fiktivní svět dohánějí do extrémů. Tyto atributy jim pak nabízejí širší možnosti výběru postav, jejich vlastností, reakcí na různé situace a celkového chování. Autoři často využívají prvků mytologie a vracejí se k námětům starých bájí a legend, které pod jejich perem znovu ožívají. Nežrídka se tedy čtenář při svých výpravách do těchto vymyšlených světů setkává s kouzly a čarami, nadpřirozenými bytostmi a stvořeními i dalšími nečekanými jevy.

Příběhy žánru fantasy tak zjevně mohou mít spojitost s pohádkovými příběhy, a případné podobnosti se týkají především jednotlivých prvků, symbolů a motivů. Prvotním záměrem fantazijního příběhu ale na rozdíl od pohádek není poučit čtenáře. Cílem této literatury je zřejmě pobavit čtenáře a odlehčenou formou je připravit na to, že život s sebou přináší nespočet nástrah a potíží. Vzniklé komplikace, s nimiž se hrdinové potýkají, mohou mít stejně jako reálná trápení různou podobu.

V *Řadě nešťastných příhod* není tendence k ozvláštňení děje magickými bytostmi a nadpřirozenými jevy tak silná jako v *Harry Potterovi* a Lemony Snicket sází mnohem více na propracované použití humoru a tajuplnost jednotlivých motivů, ale i v tomto příběhu se takové prvky vyskytují. Příkladem mohou být pijavice žijící

¹⁶ Srov. JACSKON, Rosemary. *Fantasy: The Literature of Subversion*. London and New York: Methuen, 1981. S. 13.

v Slzavém jezeře (Lake Lachrymose) a útočící pouze na lidi, kteří před nedávnem dojedli.

Dalšími neobyčejnými zvířaty jsou vrány, které na první pohled vypadají naprosto běžně. Při bližším zkoumání je však jisté, že tyto ptáci pomáhají lidem, ať už dobrým či zlým. Jejich počínání je bezpochyby pro reálné ptáky velmi netypické, dokonce lze říci, že nemožné.

V *Harry Potterovi* je nadpřirozených bytostí o poznání více, ať už jde o samotné kouzelníky a čarodějky, obry, skřítky nebo kentaury, mozkomory (Dementors) či mandragory. V příběhu se ale objevují i postavy duchů a vlkodlaků.

Do fantazijní literatury samozřejmě patří také mimořádné předměty, které se od těch v reálném světě diametrálně odlišují. Konkrétně ve zkoumaných příbězích Joanne K. Rowlingové se čtenář setká s kouzelnými hůlkami, létajícími košťaty a očarovanými sportovními pomůckami, jako jsou zlatonky (Golden Snitch), potlouky (Bludgers) či camrály (Quaffles).

Do kategorie neobyčejných předmětů lze také zařadit všudypřítomné oko z *Řady nešťastných příhod*, které se neustále objevuje v blízkosti dětských hrdinů na očekávaných i méně obvyklých místech a jako smyčka se obtáčí kolem celého příběhu. Tento symbol je znakem tajného spolku, který se prvotně jeví jako znak zloduchů, ale nakonec se hrdinové příběhu překvapivě dovídají, že jím byli „ocejchováni“ také jejich vlastní rodiče. Lidé, pro něž po jejich smrti tolik truchlili a po kterých tolik toužili. Původně totiž vůbec nešlo o symbol zla, ale naopak o znak úsilí vrátit svět do pořádku. Tento symbol sice není magický, ale jeho častý výskyt může být zcela jistě považovaný za neobyčejný.

Dalším mnohoznačným motivem je například cukřenka, po níž všichni prahnou a snaží se ji vypátrat. Význam tohoto předmětu je nakonec pouze symbolický a je spojen s neutuchající lidskou touhou po úspěchu zahrnující i naplnění malicherných cílů. Nalezení cukřenky je proto velice obtížné a ve srovnání s vyššími cíli a lidskými hodnotami naprosto nepodstatné.

V souvislosti se zmíněnými motivy pak magicky působí i samotná morálka, která je v příbězích obsažená, a s ní spojené problémy, s nimiž se hrdinové setkávají.

Nejen, že se potýkají se zlem a musejí se naučit ho identifikovat, ale sami často narážejí na otázky etiky a morálky, které souvisejí s jejich vlastními činy a pohnutkami. Etika a morálka v těchto netradičně laděných příbězích tak získávají na intenzitě a neodmyslitelně k nim patří.

Dětské hrdinové fantasijních příběhů jsou často společností nuceni čelit různým druhům zla, které se objevují v jejich okolí. V mnoha případech dokonce bojují s určitými projevy zla i sami ve svém nitru. Zajímavé je, že častokrát není největším problémem to, co je očividné a jasně definovatelné, jako například hrozba v podobě návratu pána zla v *Harry Potterovi*, či postava hraběte Olafa v *Řadě nešťastných příhod*.

Mnohem větší problémy dětem způsobují postavy a jevy, které nejsou jasně čitelné a nelze u nich jednoznačně určit, zda se přiklánějí na stranu dobra či naopak. Děti se pak potýkají s řadou otázek, které zřejmě souvisejí s dospíváním a jejich přeměnou v dospělého jedince. Hrdinové se často snaží zachránit situaci a bojovat za správnou věc. Ne vždy se to ale daří bez spáchání dílčích špatností. Jednou z nejistot, které před hrdiny vyvstávají, je tak i to, že se někdy musí uchýlit ke společenským prohřeškům. Jejich cesta za nastolením dobra a vymýcením nebo alespoň omezením vlivu zla tak nikdy není přímočará a jednoduchá.

Stejně jako v biblických příbězích se i v moderních dílech hrdinové potýkají se svody zla a s pokušením, které je všudypřítomné. Souboj dobra se zlem se tak stal, po vzoru pohádkových příběhů, ústředním motivem novodobých pohádek pro dospívající děti a mládež.

Pokud se zaměříme i na další prvky tohoto oblíbeného žánru, nesmíme pominout ani to, že hrdinové jsou často zmítáni osudem, který jim je nějakým způsobem dávno předurčen. Bojují proti výše zmíněným starým věštébám a proroctvím, ale nevyhnou se ani běžným problémům, jako jsou předsudky a dobré i špatné společenské zvyky, které jsou více ukotvené v realitě

Všechny tyto jevy pak přispívají k utváření osobnosti hlavních protagonistů a dále ovlivňují jejich jednání. Předurčení někdy hrdiny nutí chovat se proti své vůli, protože se svému osudu, na rozdíl od jiných věcí, nemohou příliš bránit. Hrdinové, pokud proroctví uvěří, úmyslně podnikají kroky, které je k jeho naplnění dovedou. Častokrát se tedy to, co bylo dávno předurčeno, skutečně vyplní. Otázkou ale zůstává,

zda se k takovému výsledku dobral hrdina sám ze své vlastní vůle, či naopak pod vlivem nějaké vyšší moci.

S tím, jak jsou dětské hrdinové ovlivňováni vnějšími okolnostmi také souvisí další úděl těchto postav. Často se musí alespoň nějakým dílčím způsobem podrobovat autoritám, jak již bylo zmíněno v souvislosti s procesem iniciace. Do role autority, od níž by děti měly přebírat určité vzorce chování a jež by měla sloužit nejlépe jako vzor hodný následování, jsou pak autory dosazováni učitelé či různí rodinní příslušníci, často i velmi vzdálení příbuzní, kteří s dětmi dosud nemají žádný vztah a musí si ho postupem času vybudovat. V mnoha situacích se pak tento vztah vyvíjí negativně, protože dospělí hrdinové nejsou schopni prokázat charakteristické rysy kladného vzoru a naplnit tak požadavky, které jsou na ně v této roli kladeny.

V případě obou zkoumaných sérií jsou autoritami dospělí, kteří s hlavními postavami pokrevní pouto nesdílí, přesto se však podílejí na utváření a formování jejich charakteru. Hlavní protagonisty obou děl spojuje podobná minulost a stejný úděl, kterým je ztráta rodičů vlivem tragické události. Právě proto jsou vzorem cizí lidé, a možná také právě proto se hrdinové těmito lidem dokáží vzepřít, a porušit tak zažitě historické konvence, kdy dítě slepě následuje jednání dospělých bez vyjádření vlastních pochybností či nejistoty nad správností jednotlivých kroků těchto lidí. Lze se domnívat, že pokud by vzorové chování dětské hrdinové přebírali od svých rodičů, nepochybovali by tak často o správnosti jejich činů, jako tomu je v případě cizích lidí.

Díky tomuto stavu se v obou příbězích rozvíjí samostatnost hrdinů, kteří buď sami chtějí, nebo jsou v horších a častějších případech nuceni, spoléhat se pouze na vlastní uvážení, jako tomu je u obou zkoumaných sérií. V *Harry Potterovi* i *Řadě nešťastných příhod* jsou hrdinové původně odkázáni na pomoc dospělých, kterým jsou svěřeni do péče po smrti rodičů, avšak velice záhy sami zjistí, že se tyto dospělí vymykají jejich představám o tom, jak by se měl správný a šlechetný člověk chovat.

Jako jasný příklad poslouží hrabě Olaf z *Řady nešťastných příhod*, který je prvním z několika neschopných opatrovníků a který nejenže neprokáže dovednosti potřebné pro péči o děti, ale dokonce hrubě poruší etické a morální zásady, když si ze tří sourozenců udělá takřka otroky a nechává jimi obsluhovat nejen sebe, ale i své

povedené kumpány. Vše pak završí tím, že začne usilovat o získání dědictví, jež dětem Baudelairovým náleží, do vlastních rukou.

V příběhu Harryho Pottera je typickým příkladem postava tety Petunie. Ačkoliv s mladým čarodějem sdílí pokrevní pouto, nedokáže se vyrovnat s úspěšností své zemřelé sestry a její pýcha a pocit ukřivdění jí nedovolí milovat ani svého osiřelého synovce. Sice mu poskytne přístřeší a jakýmsi způsobem ho materiálně zajistí, ale vědomě, a často i s radostí, ho ponižuje. Nechává ho žít ve svém domě jako nezvaného hosta a jeho přítomnost snáší spíše ze sobeckých důvodů, a především vlastního strachu z kouzelníků a z toho, co jí od nich hrozí, kdyby se o Harryho nepostarala.

V obou zkoumaných příbězích je tedy role dospělých postav podobná a jejich chování slouží spíše jako odstrašující příklady a ukázky toho, jak by se člověk podle morálních zásad chovat neměl. V obou sériích se ale samozřejmě najdou i výjimky, k jejichž nalezení musí dětské hrdinové zapojit svůj rozum a vsadit na správnost svého úsudku. Cesta k rozeznání kladných a příkladných postav od těch, které ideál dobrého člověka nenaplnují, je pak často zdlouhavá a nelehká. Díky jejímu zdolání se ale dětský hrdina zocelí a spolu s ním i dětský čtenář rozvine své schopnosti kritického myšlení, pokud si, tak jako hlavní hrdina, pokládá otázky.

1.8 Morálka podle Nietzscheho a Lévinase

Stejně jako se v literatuře vyvíjí žánr fantasy, dochází k posunům i ve filosofii a společenských zvyklostech, ze kterých literatura vychází. Proto je důležité shrnout také tyto oblasti a zmínit některé názorové tendence, které souvisejí s literaturou pro děti a mládež a s fantasy jako její nejpobulárnější formou. S touto specifickou oblastí literární tvorby je úzce spjatá morálka a etika, což vychází již z její vzdělávací funkce. Za zmínku stojí etické a morální koncepce dvou významných filozofů.

Prvním z nich je německý filozof přelomu 19. a 20. století, Friedrich Nietzsche, jenž popisuje výchovu a lidskou morálku, které si za cíl kladly prospěch soudobé společnosti. Dokládá to i následující tvrzení: „*Až dosud měla „výchova“ na mysli prospěch společnosti. Nikoliv největší prospěch budoucnosti, nýbrž společnosti právě*

jsoucí.¹⁷ Podle Nietzscheho zásad by ale lidstvo mělo usilovat o vytvoření silnější rasy, která by nejen zajistila blaho pro současnou generaci, ale která by pomohla vytvořit lepší a silnější společnost. Nová rasa by také pomohla udržet spokojenost i těch lidských společenství, která teprve přijdou.

Podle Nietzscheho je v tomto ohledu důležitý silný duch jedince, i když je postaven na negativních vlastnostech: „*Že povaha člověka je zlá, je mou útěchou, je to záruka síly.*“¹⁸ Na síle pak staví další stanoviska a tvrdí, že věřící člověk je nutně člověk malý. Podmínkou velikosti je podle něho svoboda ducha, které člověk dosáhne nevěrou.¹⁹ Tuto nevěru prokazují v obou zkoumaných dílech především postavy padouchů, kteří nevěří v nic a v nikoho. Důvěřují pouze sami sobě a podle pravidel Nietzscheho filozofie usilují o zvrácenou výchovu společnosti, která by se o zajištění „vyššího“ dobra postarala.

Přestože i dětští hrdinové projevují vůči dospělým lidem nedůvěru, která by z nich podle Nietzscheho mohla dělat „silné“ jedince, zůstávají věrni svým rodičům. K nim vzhlíží a jsou pro ně téměř božskými bytostmi. Navzdory Nietzscheho pravidlům jsou děti schopné obstát ve světě plného lží a nenávisti. K tomu jim dopomáhá právě jejich víra v rodiče.

Nietzsche také rozebírá pojem „velký člověk“, kterého podle něho stvořila příroda proto, aby za využití logického myšlení pohrdal všemi nicotnostmi, a který se podle Nietzscheho projevuje takto:

„...je chladnější, tvrdší, nezastavuje se a nebojí se „mínění“; scházejí mu ctnosti, které souvisí s „úctou“ a „být uctíván“, vůbec všechno, co patří k „ctnosti stáda“. Nemůže-li věsti, jde sám; pak se stává, že mručí²⁰ leccos, co mu překáží v cestě...“²¹

Tento člověk podle německého filozofa neustále usiluje o to povznést ostatní lidi na vyšší úroveň.

¹⁷ Srov. NIETZSCHE, Friedrich. *Duševní aristokratismus*. Přeložil Vítězslav TICHÝ. Olomouc: Votobia, 1993. S. 97.

¹⁸ NIETZSCHE, Friedrich. *Duševní aristokratismus*. S. 100.

¹⁹ Srov. NIETZSCHE, Friedrich. *Duševní aristokratismus*. S. 25.

²⁰ Pozn. autorky: Mručí = kritizuje

²¹ NIETZSCHE, Friedrich. *Duševní aristokratismus*. Přeložil Vítězslav Tichý. Olomouc: Votobia, 1993. S. 24.

Velkým člověkem podle Nietzscheho výčtu můžeme nazvat nejen Harryho Pottera ve stejnojmenné knižní sérii, ale především jeho vytrvalého protivníka Lorda Voldemorta, který vyjmenované atributy velikosti naplňuje mnohem intenzivněji. S mladým čarodějem je ale svázán silným poutem, které tyto vlastnosti probouzí i v něm. Mladší z dvojice se projevuje hlavně svou neochotou projevit úctu některým dospělým a svým neohroženým odmítáním pravidel, školního řádu a nebojácným vystupováním proti společenským zvyklostem.

Postavu Pána zla navíc charakterizuje extrémistická snaha o povznesení lidstva na „vyšší“ úroveň. Zatímco chlapec pouze touží po vymýcení zla, Voldemort jej šíří a s jeho pomocí se, jak je známo, snaží vyhubit část populace, která neoplývá kouzelnými schopnostmi. Tato skutečnost jasně poukazuje na to, že každý dobrý záměr se může zvrhnout, pokud je převeden do extrému, a zvyšuje tak povědomí dětského čtenáře o všech aspektech lidského chování a uvažování, včetně negativních jevů. Takzvaně velkého člověka bychom ale našli i v mnoha dalších dílech žánru fantasy literatury.

Pokud se zaměříme na dílo druhého z myslitelů, Emmanuela Lévinase, zjistíme, že zkoumané příběhy v sobě obsahují mnoho myšlenek připomínajících jeho teorie. Lévinas si na rozdíl od Nietzscheho klade za cíl najít smysl etiky, ne vybudovat „vyšší“ společnost. Vyzdvihuje mravní odpovědnost, lidskou nesobeckost a upřednostňování zájmů druhých nad zájmy vlastními. Hovoří o pojmech „tvář“ a „odpovědnost za druhého“ a jeho teorie pomáhá pochopit jednání hrdinů, kteří vystupují v tomto oblíbeném žánru literatury pro děti a mládež a prokazují bezmeznou ochotu obětovat se pro ostatní, nejen pro své blízké.

Pro Lévinase jsou důležité mezilidské vztahy, jak naznačuje při výkladu pojmu „tvář“, který vnímá jako určitý význam bez kontextu a vyjadřuje se o něm jako o „setkání tváří v tvář“, ne jako o pohledu do tváře. Při setkání tváří v tvář pak podle něho mluví dříve právě tvář, tedy samotná přítomnost druhého. Slova přicházejí až později.²²

Pojem tvář souvisí s dalším zmiňovaným termínem, kterým je samota. Lévinas tento pojem vysvětluje jako existenciální problém, a pokud dojde k poznání, samota se

²² Srov. LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého*. Praha: Zvon, 1997. S. 17.

jím nezruší a pocit osamělosti nepomine, protože o svou existenci se lidé nemohou s nikým dělit. Prožívají ji bez toho, aniž by ji někomu mohli sdělit a s někým ji sdíleli, protože to, co jsme, se oproti tomu, co vlastníme, sdílet nedá. Samota je proto jedním z hlavních znaků bytí, k jehož vymanění může dojít pouze díky společenským vztahům.²³

Hrdinové zkoumaných děl, stejně jako všichni lidé, zažívají hlavně zpočátku svých příběhů jistou samotu. Z ní se v průběhu vyprávění dostávají a prožívají mezilidské vztahy, které je vedou k onomu vymanění. V případě Baudelairových ale dochází k jisté výjimce v nemožnosti sdílení samoty, protože jako sourozenci ji prožívají společně.

Harry Potter je naopak osamocen již zpočátku a jeho mezilidské vztahy se začínají vyvíjet až po jeho jedenáctých narozeninách, kdy je vtažen do světa kouzel a magie a kdy začíná jeho cesta zasvěcení. Jistou samotu tato postava zažívá i při dalším vývoji příběhu. Setkává se s nenávisť učitelů, obdivem, ale i závistí spolužáků, a v neposlední řadě také s ostražitostí, již v lidech vyvolává jeho minulost a schopnosti, které se vymykají normálu i v kouzelnickém světě, už tak plném zvláštních jevů. Nejruznější rozhodnutí většinou náleží jemu, a i když mu s rozhodováním často pomáhají jeho dva věrní přátelé Ron a Hermiona, nejdůležitější volby stejně zůstávají na Harryho bedrech.

S tímto pojmem v Lévinasově etice a v mnoha příbězích fantasy pak souvisí zmíněná odpovědnost za druhého a upřednostňování zájmů a prospěchu ostatních členů společnosti, jak bylo výše uvedeno v souvislosti s tradicí gotického románu. Člověk by měl podle francouzského filosofa přejímat mravní odpovědnost, která ho má vést k přesvědčení, že druhý je vždy výše než „já“, což je dáno již vysvětlením podstaty „tváře“. Ta nese dva základní významy spojené se smrtí. Jedním z nich je zákaz a jeden ze článků křesťanského desatera „Nezabiješ“, druhý je komplexnější, protože obnáší pokyn nenechat nikoho umírat samotného. Dohromady tyto dvě části tvoří celek nevyhnutelné odpovědnosti, která je zároveň nezrušitelná.²⁴

²³ Srov. LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha: Oikúmené, 1994.

²⁴ Srov. LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha: Oikúmené, 1994.

„Neodpovídám-li za sebe, kdo za mne odpovídá? Odpovídám-li ale jen za sebe – jsem to ještě já?“²⁵ Být lidským je tedy určitým závazkem, který člověka pohání k tomu, aby se staral o ostatní dříve než o sebe samého. Člověk se stává „rukojmím“ druhého a toto pouto jej zároveň zavazuje, ale i osvobozuje, protože se může, či musí, zapojit a stát se aktivním. Bytí pro druhého pak Lévinas chápe jako přirozený rys lidských vztahů a povahy, tato lidskost je podle něho nepostradatelná, a lze ji proto chápat jako smysl lidské existence a života jednotlivců.

Nabízí se myšlenka, že Lévinas člověku upírá možnost volby a tím, že mu odpovědnost za druhé je predeterminovaná, přichází o jistou svobodu a možnost změnit svou situaci. Tyto argumenty, které v rozhovoru s Lévinasem předložil Bernhard Casper, filozof částečně připouští, ale nevnímá je jako omezení svobody. Naopak je bere jako určité „prvorozenství“, které souvisí s předurčením, údělem či přímo s pojmem vyvolení, které je patrné u hrdinů obou zkoumaných příběhů. Lévinas tyto pojmy ale chápe více jako záležitosti týkající se všech lidí, ne pouhých jednotlivců. Všichni jsou podle něho „prvorození“, a tedy předurčení k tomu být dobří.²⁶ Tato teze nejspíš souvisí především s otázkou židovství, ale lze ji vnímat i jako základ teorie předurčení v žánru morální fantasy.

V neposlední řadě Lévinas vyzdvihuje frázi „být rukojmím pro druhého“, která je v jeho případě opět použita v kladném smyslu. Nejde mu o to, aby se lidé stali otroky někoho jiného, ale v jeho podání lze naopak tento pojem přirovnat k bezmezné lásce, jakou například chovali James a Lily k „chlupci, který zůstal naživu“ v *Harry Potterovi* a rodiče Baudelairovi ke svým dětem v *Řadě nešťastných příhod*.

Nietzschovy teorie by mohly napomoci k pochopení jednání dospělých postav, které se dostaly do pozice moci a náležitě ji využívají především k vlastnímu prospěchu. Lévinasovy teze by naopak mohly přiblížit důvody nezištného jednání dětských hrdinů, kteří jsou oproti dospělým schopni jednat pro dobro ostatních bez požadavků na získání vlastního prospěchu.

Pokud tedy víme, že potřeby druhých jsou vždy důležitější než naše vlastní, není už překvapivé, že nedospělí hrdinové mají tak vysoké tendence starat se o druhé, zříkat

²⁵ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha: Oikúmené, 1994. S. 98.

²⁶ Srov. LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého*. Praha: Zvon, 1997.

se vlastních tužeb, a že projevují snahu druhé za všech okolností ochraňovat. Tyto vlastnosti z nich ale paradoxně činí dospělé neboli psychicky vyspělé jedince a v každém případě je odlišují od naivního a lehce zmanipulovatelného davu, který je kritizován Nietzsche.

2 Napětí mezi dobrem a zlem

Boj dobra se zlem je odedávna ústředním tématem lidského života a literatury, která jej reflektuje. Ať už spolu zápasí dobří lidé proti špatným nebo jednotlivec svádí vnitřní boj o tom, jak by se měl zachovat sám ve vztahu k druhým, je tento aspekt nepostradatelnou součástí lidské existence. Smyslem učení je potom získání dovedností, které povedou k tomuto poznání. To často probíhá prostřednictvím rozlišování základních lidských hříchů a ctností, a pokud je jedinec dokáže rozpoznat, je pravděpodobné, že je sám také začne uplatňovat. Vše pak závisí na tom, do jaké míry mu byly vštípeny základní lidské hodnoty.

2.1 Hříchy a ctnosti jako osobnostní rysy hlavních postav

Vzhledem k podstatě fantasijních příběhů, které jsou často vystavěné na základě pohádkových a biblických motivů, je přirozené, že se i v dílech Lemony Snicketa a J. K. Rowlingové tyto prvky v hojné míře objevují. Oba autoři svým postavám přisuzují charakterové vlastnosti založené na základních lidských hříších. Stejně jako reálné postavy, i postavy fiktivní mohou páchat více morálních prohřešků, které definují jejich osobnost. Ani ve smyšleném světě nejsou lidé neomylní, a je tedy nasnadě jednotlivé postavy charakterizovat podle chyb, kterých se dopouštějí.

Některé postavy jsou definované pouze jednou vlastností a není těžké odhalit jejich pravou podstatu, u jiných však můžeme pozorovat větší míru komplexnosti, a není tak na první „pohled“ zřejmé, jací tito lidé ve skutečnosti jsou. Jejich charakterové vlastnosti jsou rozmanité, a to se netýká pouze jejich vnitřní charakteristiky ve spojení s kardinálními hříchy, ale i v souvislosti se ctnostmi jako je moudrost, odvaha a spravedlnost.

Do opozice k hříchům jsou i v literatuře stavěny základní ctnosti, které u některých postav vyvažují osobnostní profil a nastolují rovnováhu v jejich životech. To především v případě dětských hrdinů, kteří i přes občasné škobrtnutí zůstávají morálně silní a jsou pro ně typické ctnosti jako moudrost, odvaha, spravedlnost a uměřenost.

Pro dospělé protagonisty už tyto vlastnosti tolik příznačné nejsou. Dospělí naopak vykazují více špatných charakterových vlastností a často inklinují k tomu, aby se stali součástí snadno manipulovatelného davu. Pokud projeví odvalu a svým chováním vystoupí z řad naivních dospělých, skrývajících se v bezpečí masy. Jejich jednání je většinou extrémní a chybí jim právě zmiňovaná uměřenost.

Takový jev můžeme pozorovat u typických a jednoznačně zákeřných postav, jako jsou Voldemort a hrabě Olaf, ale nevyhne se ani těm, kteří se původně projevují neškodně až nevinně. U takových postav je pak pro dětského čtenáře složité odhalit jejich pravou tvář. Zjištění, že právě tyto postavy jsou často mnohem nebezpečnější než ty, které se projevují podle již od samého počátku, může být překvapivé. Pro každého je snadné, když ví, co může od druhého očekávat, proto je největším nebezpečím nejistota a nepředvídatelnost chování ostatních.

Dětské hrdinové se s momentem překvapení setkávají poměrně často, ale dokáží na něj velmi rychle reagovat a své další činy nově nastalé situaci lehce přizpůsobí. Dospělí jedinci naopak na změny reagují pomalu, a novinky, ať už dobré či špatné, mnohem více naruší jejich rovnováhu a snadněji je dostanou do úzkých.

Tak tomu je v případě Pána zla, ale i v případě hraběte Olafa. Oba kolem sebe šíří nejistotu, která s sebou nese nebezpečí. Když je jejich však ohrožena jejich vlastní jistota, vše se obrací proti nim a jejich relativní bezpečí a domnělá neohrožitelnost, které si zajistili pomocí zastrašování, jsou narušené a oni ztrácejí pevnou půdu pod nohama.

V tomto případě jasně funguje pravidlo „konej jen to, co chceš, aby ostatní činili tobě“, kterým se však negativní protagonisté ve většině případů neřídí. Pokud se tedy onen padouch projevuje nevybíravým způsobem či jedná nečestně a jeho protivník začne používat stejné zbraně, jsou kladní hrdinové ve výhodě. Důležitý je pro ně často moment překvapení. Ten přichází i přesto, že zlodušci jsou zdánlivě neporazitelní a sami tomu pevně věří. Právě jejich vysoké sebevědomí a neustálé podceňování protivníků, nejen dětských, ale i dospělých, způsobuje, že nejsou schopni předpovídat neočekávané zvraty a předpokládají, že se vše bude ubírat takovým směrem, o jakém jsou sami předem přesvědčeni. Prvoplánoví představitelé zla jsou tedy velmi často předpojatí a své předsudky nejsou schopni odbourat.

Proto Voldemorta již v prvním díle série tolik překvapilo, když Harryho matka chlapce zachránila a sama obětovala vlastní život pro někoho jiného. Taková míra nezištnosti je pro Pána zla naprosto nepředstavitelná a nepochopitelná, a proto jej také skoro zahubila. Na základě svého chování, které nevede k ničemu jinému než k zajištění vlastního prospěchu, předpokládá, že i všichni ostatní budou prahnout pouze po získání moci. Nedovede pochopit, když se někdo dokáže obětovat pro druhé. On sám by na to totiž nikdy nedokázal ani pomyslet. Jeho sebestřednost je až příliš vysoká a nikdy mu nešlo o nic jiného než o ovládnutí světa. Je pozoruhodné, že i poté, co se s tímto jevem setkal, je jím znovu překvapován, jako by nedokázal pochopit, že obětování se a starost o druhé je základním kamenem lidských vztahů a že tento jev ze světa nezmizí, i když se jej bude snažit vymýtit.

Podobné osobnostní rysy má i hrabě Olaf v *Řadě nešťastných příhod*, který stejně jako Lord Voldemort nezastírá, jaké jsou jeho pravé zájmy, a stejně jako on touží po získání moci, a ještě více po nabytí majetku. Jeho chamtivost je nedozírná a k získání jmění je ochoten obětovat již tak napjaté vztahy s ostatními lidmi.

Představitelé zla dost často svou chamtivostí zapříčiní rozpad společnosti. Dětská hrdinové naopak touží po lásce, navazují dlouholetá přátelství a své vztahy na rozdíl od padouchů staví na důvěře a vzájemném porozumění. Jsou ochotni se přizpůsobit a tolerují chyby druhých, kdežto zloduchové tuto vlastnost naprosto postrádají.

V boji mezi dobrem a zlem, který hrdinové neustále svádí, obě strany používají různé zbraně. U podlých postav je bojovým nástrojem násilí, jehož pomocí si podmaňují davy, a především snaha navodit strach, protože pokud se lidé bojí o vlastní život, jsou často schopni provést nejrůznější činy, kterými by za normálních okolností pohrdali. V případě kladných postav jsou bojovými prostředky naopak jejich ctnosti, které je odlišují od zloduchů i jimi zmanipulovaného davu.

Za zmínku stojí i fakt, že ačkoli jsou popisováni padouchové i kladní hrdinové v opozici, spojují je podobné rysy a životní úděl, který vychází z tradice gotického románu a romantického hrdiny. Ani jeden z nich, alespoň zpočátku, nemá rodinu a jejich minulost je zahalena tajemstvím. Neznáme jejich původ, nevíme, odkud přišli, a u některých se to nedozvíme ani v průběhu vyprávění. U některých postav se k jejich historii čtenář dobere postupem času, jak sleduje vývoj příběhu, avšak ne vždy stačí

indicie k tomu, aby se dohromady sestavil celek. Tak tomu je například v případě profesora Brumbála (Dumbledore). Ačkoliv autorka postupně odhaluje jeho minulost, zůstává tato postava i po své smrti nadále opředená mnoha tajemstvími.

Ačkoli v minulosti byly postavy dětské literatury charakterizovány pouze černobíle, v současných dílech se čtenář setkává i s protagonisty, kteří se nedají jednoznačně přiřadit k seznamu dobrých či zlých postav. Tito hrdinové se projevují nejednoznačně, tzn. není hned jasné, ke kterému proudu by je měl čtenář přiřadit, a navíc se jejich charakterové vlastnosti mohou v průběhu vyprávění proměňovat. Nestálé charaktery můžeme pozorovat ve velké míře v příběhu učně Harryho Pottera, nejednoznačné naopak v *Řadě nešťastných příhod*. Hlavní protagonisté by proto mohli být rozděleni do třech hlavních skupin podle toho, které kritérium splňují v nejvíce. Postavy je tedy možné podle míry jejich morálních a etických zásad zařadit do skupiny kladných hrdinů, jejich protějšky budou spadat do skupiny záporných protagonistů a třetí skupinu budou tvořit postavy na pomezí dobra a zla.

3 Kladní protagonisté

Mezi kladné postavy se dají jednoznačně zařadit dětští hrdinové obou zkoumaných příběhů. Nejen, že jsou jejich kladné vlastnosti snadno identifikovatelné pro běžného čtenáře, ale navíc splňují také zásady, které stanovil Lévinas ve svém rozhovoru s Casperem.²⁷

Dětští hrdinové jsou podle pravidel starší dětské literatury, tedy pohádek, součástí trojčlenné skupiny kamarádů, která připomíná nejen křesťanskou svatou trojici, ale i mnohem starší náboženské systémy, jako například systém babylónský či egyptský. Tyto systémy byly plné božských trojic, z čehož vyplývá, že symbolika tohoto čísla sahá hluboko do historie a může být vyložena mnoha způsoby. Nemusí nutně znamenat pouze božskou trojici, ale lze ji vysvětlit i jako spojení třech ctností, jimiž jsou naděje, víra a láska. Jiné výklady v souvislosti s tímto symbolickým počtem naopak zdůrazňují mystické stupně očistění, osvícení a sjednocení.

Ať už je ale význam trojice hlavních postav jakýkoli, v dětské fantasy literatuře zaujímá nepopíratelně velmi důležitou roli. Skupina hrdinů dětskému čtenáři předává jasnou zprávu, že je důležité spolupracovat s ostatními, ale přesto je potřeba si zachovat jistou samostatnost a nestát se součástí masy.

3.1 Dětští představitelé dobra

Představiteli dobra, jak už bylo řečeno, jsou v obou sériích hlavně děti, které do příběhu vstupují jako nevinní tvorové bez vedlejších úmyslů, a i když jejich myšlení i jednání zůstávají i po započetí jejich vývoje a cesty k poznání vnějšího světa stále ryzí, nevyhnou se občasnému šokbrnutím. Ta však v naprosté většině případů vedou k jejich dalšímu zlepšení, a jak praví známé přísloví „chybami se člověk učí“, i dětští hrdinové ze svých omylů dokáží vytěžit nové poznatky, které jim pomáhají upevnit charakter a kladné vlastnosti. Tyto omyly zároveň posílí jejich víru v sebe sama, a díky nim se navíc dokáží oprostít od příkoří, která se jim dějí. Hrdinové pochopí, že je pro ně podstatné spoléhat sami na sebe, ne na pomoc ostatních.

²⁷ Viz. kapitola 1.8

Podle Marie-Louise von Franz existuje mnoho příběhů, které popisují vzorce lidských vztahů. Většina z nich jsou vyprávění o vzájemném vysvobození a jejich hlavními hrdiny jsou právě děti, které symbolizují bytostné „Já“, neboli vnitřní budoucí úplnost, a zároveň nerozvinuté stránky vlastní individuality.²⁸

„Dítě znamená tak trochu nevinnost, možnost úžasu, která v nás z dávné minulosti dosud přežívá.“²⁹ Podle tohoto tvrzení by tedy v dětských hrdech i po jejich zasvěcení a nabytém poznání stále zůstala nevinnost, kterou měli na počátku příběhu. To můžeme pozorovat u hlavních představitelů *Harryho Pottera*, kteří na konci celé série dospějí a posílají své děti na místo, kde sami získali mnohé své zkušenosti. Jistou nevinnost můžeme spatřovat v tom, že mladá rodina Potterova pojmenuje svého potomka po Severusi Snapeovi, o kterém byli všichni dříve přesvědčeni, že patří na stranu zla, a po Albusi Brumbálovi, který původně působil jako dokonalý kouzelník a ideál dobroty.

U dětí Baudelairových se jejich nevinnost také projeví na konci příběhu, kdy ne již tak naivně jako dříve doufají, že změní svět k lepšímu, a své naděje vkládají do nově přichozího dítěte.

Symbolika nového života, který se rodí na konci obou příběhů, je v obou případech podobná. Souvisí s křesťanským motivem znovuzrození, či se zasvěcením, jemuž byla pozornost věnována v kapitole *Proces iniciace*. Jak bylo zdůrazněno, tento proces se nejčastěji odehrává v divoké přírodě či všeobecně v nehostinném prostředí. Za ještě důležitější aspekt lze považovat skutečnost, že s novým životem začíná nové dobrodružství. Kruh příběhu se uzavře, aby mohl znovu pokračovat, podobně jako například neustávající koloběh vody.

Zajímavé je, že hrdinové *Řady nešťastných příhod* se na konci svého putování vydávají naproti všem hrozbám, protože pochopili, že i když se právě nacházejí na odlehlém ostrově, který je momentálně bezpečný, hrozby, strach, intriky a nejistota by i na toto místo časem znovu pronikly. Jejich poznání je utvrzuje v tom, že je bezpečnější s možností těchto nepříjemností počítat předem a připravit se na ně. Nejbezpečnější volbou paradoxně je vydat se jim přímo naproti a nově přichozí dítě jim rovnou

²⁸ Srov. FRANZ, von, M.-L. *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998.

²⁹ FRANZ, von, M.-L. *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998. S. 161

vystavit. Nakonec se tedy z nevinných dětí stávají samotní průvodci, jejichž úkolem je novorozeně (a následně batole) provést nástrahami a rovněž jej podrobit procesu iniciace.

V případě Harryho Pottera je celý cyklus ještě podpořen opakujícími se jmény potomků. Například oblibou Jamese Pottera je dělat si z lidí legraci, což zdědil po svém stejnojmenném dědečkovi. Sedmidílná série navíc končí zdůrazněním významnosti osobní volby jedince, kterou již dospělý Harry Potter vyloží svému synovi, jenž se obává postupu do „nesprávné“ školní koleje, Zmijozelu (Slytherin). To demonstruje i následující ukázka:

„You were named for two headmasters of Hogwarts. One of them was a Slytherin and he was probably the bravest man I ever knew.”

„But just say –“

„– then Slytherin House will have gained an excellent student, won't it? It doesn't matter to us, Al. But if it matters to you, you'll be able to choose Gryffindor over Slytherin. The Sorting Hat takes your choice into account.”³⁰

I když jsou oba příběhy založené na podobných hodnotách a morálních principech, jejich výstavba, použité literární prostředky i vlastnosti jednotlivých postav jsou odlišné. Dokonce i fáze osobnostního vývoje dětských hrdinů a jejich cesty za poznáním probíhají v jiných sekvencích. Sirotci Baudelairovi jsou na počátku svého příběhu velice nezkušení, co se týče setkání s nesnázemi a příkořím, a teprve nastupují na svou cestu protkanou nejrůznějšími hrozbami. Dosud vedli idylický život a v situaci, kdy jejich rodiče umírají, se poprvé seznamují s negativními aspekty, které život přináší.

Oproti tomu mladý čaroděj Harry má zkušenosti s útrapami již na počátku života. Jako batole byl pronásledován zlým černokněžníkem, a když jeho rodiče umírají a je svěřen do péče své tety a strýce, nespravedlnost a ponižování jej provázej dál až do doby, kdy se dozvídá, že je sám kouzelníkem. V ten okamžik už ho jeho příbuzní nemohou nadále udržovat ve lži a začínají z něho mít strach, který v nich později probouzí respekt. Neznamená to, že by od rodiny Dursleyových Harry od té doby

³⁰ ROWLING, J.K., *Harry Potter and the Deathly Hallows*, London: Bloomsbury Publishing Plc, 2008. S. 607.

nezažíval žádné nekalosti, ale alespoň se jejich chování k němu „zlepšilo“ z ponižování na pouhou ignoraci.

Vývoj obou sérií tedy postupuje podle rozličných scénářů. Děti Baudelairovy musí pochopit, že jim nebezpečí hrozí na každém kroku a že paradoxně nejnebezpečnější nejsou ti lidé, kteří rovnou ukáží svou pravou tvář, ale ti, u kterých je naopak jejich pravá podstata nejasná. Naopak Harry Potter si je přítomnosti zloby, zášti a dalších negativ lidské společnosti vědom již od počátku. Chlapec, který zůstal naživu, si musí utřídit své vlastní myšlenky a vydává se na cestu za poznáním sebe sama. Při svém putování se samozřejmě také setkává s nebezpečnými lidmi, ale ti mu svými nekalými praktikami pomáhají pochopit, kde je jeho vlastní místo a jakou úlohu chce ve společnosti zastávat.

Za zmínku stojí také rozložení ženských a mužských sil v obou příbězích. Daniel Handler jakožto muž zvolil pro hlavní trojici dětských představitelů dvě dívky a jednoho chlapce, kdežto ženská autorka Joanne K. Rowlingová si vybrala trio, kde převažuje mužská složka. Co oba autory vedlo k jejich volbě, není jisté, možná to ale poodhalí charakteristika jednotlivých hrdinů.

3.1.1 Violet Baudelairová

Postava Violet Baudelaire je představitelkou typu silné ženské hrdinky, jež je v současnosti populárním trendem nejen v dětských příbězích a naplňuje touhu společnosti po silné ženské protagonistce, která si poradí za každé situace a je pravým opakem postav typu dámy v nesnázích, kterou ztělesňuje například Julie v *Sicilském románu* Ann Radcliffové.

Novodobé ženské postavy mají ve většině případů narušovat lidské předsudky, které naznačují, že ženy jsou slabší než muži. Daniel Handler navíc nabourává i zavedená klišé. Violet má proto řadu osobitých vlastností, které se vymykají vlastnostem jindy příznačným pro tento typ hrdinek.

Její specifické vlastnosti a zájmy ale způsobují, že se dětské čtenářky s touto postavou nedokáží příliš ztotožnit. I když dívka díky své vynalézavosti, oblibě mechaniky a sestavování strojů dokáže sebe i své sourozence nesčetněkrát zachránit

z nebezpečí, tyto záliby mezi dívčí koníčky příliš často nepatří. V současnosti už se sice mužské a ženské role prolínají a nejsou tak striktně vymezeny, ale v době téměř před dvaceti lety, kdy celá série vznikala, byla ještě situace odlišná.

Violet je nicméně vždy připravená svázat si vlasy do ohonu pomocí stuhy, která je symbolická a proplétá se celým příběhem, a vymyslet nový, často absurdní, vynález, který však vždy zafunguje tak, jak jeho autorka požaduje. Mezi její inovátorské objevy tak patří zařízení na změkčení zdí, které vyrobí z bochníku chleba, dřevěné lavice a vody, hák, který použije na vysvobození své malé sestry z klece zavěšené ve vzduchu, a mnoho dalších.

V klasickém pojetí dochází k tomu, že pokud představitelka ženské síly oplývá takzvanými mužskými vlastnostmi, postrádá kvůli tomu kus ženskosti. Handler ale opět boří zavedené mýty a dokazuje, že i hrdinka se západem pro techniku může i nadále zaujímat řadu tradičně ženských rolí. Violet se s mateřskou péčí stará o své dva mladší sourozence a je odhodlaná je bránit za každé situace, navíc svou neutuchající pozitivitou figuruje v příběhu jako jakási rodinná kotva. Její mateřské instinkty ji naštěstí neoslabují a nečiní ji zranitelnější, ale dalo by se říci, že ji naopak posilují. Díky nim pak lépe čelí útokům hraběte Olafa.

Za hlavní úlohu této postavy v příběhu můžeme považovat její ochránářství a neustálou snahu o zajištění psychické i fyzické pohody Sunny a Klause. Nebojí se kvůli tomu riskovat a vystavit se nebezpečí, aby tak svou rodinu zajistila. Dokonce je již na počátku příběhu připravená obětovat vlastní život a svobodu a provdat se za nebezpečného hraběte Olafa pro dobro svých sourozenců. Její oddanost rodině a odhodlání udržet ji v bezpečí dokazují, že je možné být silným i pečujícím člověkem zároveň.

Ačkoliv Violet vždy podnikne kroky, které vedou k ochraně její rodiny, není to rebelka, která by šla přes mrtvoly. Dívka je natolik dospělá, aby pochopila, že kladení zřetelného odporu může v některých případech situaci ještě zhoršit. Místo toho raději využívá jiné prostředky boje, ať už se jedná o zařízení podpořená Klausovým výzkumem či o nejrůznější převleky, které využívají i její nepřátelé. Jejich vlastní zbraně tak obrací proti nim.

I když její plány někdy nevyjdou, Violet se nikdy nevzdává naději, svými chybami se nenechá zastrašit a nemá obavy z neúspěchu, protože ví, že se vždy dá nalézt jiná cesta k dosažení cíle. Pro čtenářky tak může být důležitým vzorem a může jim přinášet naději, že i když někdy něco nevyjde, je důležité se svých snů a plánů nevzdávat.

3.1.2 Klaus Baudelaire

Prostřední ze sourozenců v boji proti zlu využívá nejrafinovanější zbraně, kterou je poznání. Při obraně svých sester nepotřebuje fyzickou sílu či dokonce násilí, ale čerpá ze své psychické vyrovnanosti a vědomostí nabytých četbou knih, které je schopen citovat při nejrůznějších příležitostech. Sám pak velmi často přichází se svými vlastními moudry, která trojici sourozenců pomáhají s jejich rozhodováním v nelehkých situacích.

Klaus je stejně jako jeho starší sestra houževnatý a vytrvalý a stejně jako ona je i výjimečně nadaný. Není mnoho dvanáctiletých mladíků, kteří by byli schopni přijít s takovou radou, jak povzbudit své sestry v dobách, kdy je vše nejisté a vše se zdá ztraceno:

„There are some things we might not know,” Klaus said, „but that doesn’t mean we should give up. We can find out what we need to know. We can find out anything.”³¹

Navíc se jeho replika, že ví, co určité slovo znamená, vyskytuje poměrně často v celé sérii. Tato fráze má dětského čtenáře přivést k myšlence, že pokud člověk čte, začne lépe chápat nejen slova, ale i další zákonitosti lidské společnosti a fungování světa.

Nicméně se ale není čemu divit, protože mladý vědátor stihl přečíst takové množství knih, které u ostatních lidí přesahuje počet přečtených knih za celý život. Jeho velkou vášní je tedy kromě četby samotné také touha po poznání a pro její naplnění je ochoten číst i takové knihy, které jsou všeobecně považovány za nudné, například gramatické příručky tety Josephine.

³¹ SNICKET, Lemony a Brett HELQUIST. *The Carnivorous Carnival*, 1st ed. New York: HarperCollins, 2002. S. 258-259.

Jeho velikou výhodou je, že disponuje fotografickou pamětí, a díky tomu je schopen zapamatovat si neuvěřitelné množství informací, které pak umí bravurně použít při ochraně svých sester. I když ale oplývá velkým množstvím vědomostí, najdou se i takové oblasti vzdělání, ve kterých někdy tápe, to jej však neoslabuje. Naopak se vždy snaží novou informaci co nejrychleji pochopit a zpracovat, aby jej posunula zase o krůček dál. V jednom ze třinácti dílů série si například nechá vysvětlit pojem xenofob a jistě tak obohatí i mnohé čtenáře, pro které může být setkání s tímto výrazem také nové.

V návaznosti na charakteristiku Klausovy sestry, která byla výše popsána jako ženská hrdinka s atypickými rysy, by bylo vhodné zmínit také chlapcovy zvláštnosti. Ani on totiž není hrdinou, který by spadal do kategorie mainstreamových protagonistů. Jak již bylo řečeno, projevuje se jako moudrý mladík, což ale může být samo o sobě považováno za velký paradox. Moudrost přece ve většině případů přichází až s vyšším věkem jedince.

Chlapec navíc vystupuje i jako literární kritik, když hodnotí díla Hermana Melvilla, Chamurappiho či Edgara Gesta, který je podle něho autorem limitovaných schopností. Další dva jmenovaní autoři, jejichž díla jsou čtenářsky náročná, jsou naopak jeho oblíbenými spisovateli. U Melvilla obdivuje především způsob, jakým prostřednictvím své filozofické prózy charakterizuje „*ubohý život přehlížených lidí, jako jsou chudí námořníci nebo mladí lidé nucení už od dětství těžce pracovat.*“³²

Klausova oddanost rodině a ochota se pro ni obětovat jsou, stejně jako u jeho starší sestry, neobyčejné. Výjimečná je však i jeho neohroženost, která sourozence někdy přivádí do ještě větších potíží. Například když chlapec oponuje hraběti Olafovi, nebo když opravuje to, co zloduch řekl. Někdy se dokonce stává, že Klaus svou prostořekostí Olafa nejen popudí, ale dokonce ho nechtěně navede na další ďábelský plán, jako v případě zloduchem chystané svatby. Když totiž Klaus Olafovi vyloží, že sourozenci znají jeho plán, hrabě reaguje nezvykle klidně:

„I guess you've found me out,“ Olaf said simply. „I suppose you're right: I'll go to prison, and you and the other orphans will go free. Now, why don't you run up to your room

³² SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Ponurá sluj*. 1. vyd. Ilustrace Brett Helquist. V Praze: Egmont, 2005. S. 244.

and wake your sisters? I'm sure they'll want to know all about your grand victory over my evil ways. ³³

Nebohý Klaus v tu chvíli netuší, že zlosyn dokáže rychle reagovat a svůj plán okamžitě upravit tak, aby opět vše končilo v jeho prospěch. Je vidět, že prostřední ze sourozenců někdy nedokáže odhadnout situaci. Netuší, že svými slovy může obrátit situaci v neprospěch své rodiny, což je však typickým znakem dětského věku.

3.1.3 Sunny Baudelairová

Nejmladší ze tří sourozenců vstupuje do příběhu jako nemluvně, které má zálibu v kousání, a díky neustálému žvýkání získává neobyčejnou sílu. Jakkoli se tato vlastnost může zdát podivná, v kontextu absurdních zákonitostí Snicketova světa čtenáře nepřekvapí. Sunny navíc své zuby dokáže v mnoha situacích využít k prospěchu a ochraně své rodiny a není divu, když později její neustálé okusování a ochutnávání předmětů pozvolna přejde ve vášeň pro vaření.

Sunnyin nový koníček navíc poukazuje na dívčinu ženskou stránku a rozvíjející se cit pro rodinu, který v závěru příběhu využije i v péči o svěřenku Beatrice. Během své cesty za napravením světa se navíc naučí mluvit, a může tak zastávat roli prostředníka v komunikaci starších sourozenců Violet a Klause s malou Beatrice.

Dívka sice po většinu času nemůže vyjádřit své odhodlání slovy jako Klaus a Violet, to ale neznamená, že by byla méně odvážná. Své pochybnosti i souhlas se sourozenci dokáže vyjádřit pomocí skřeků, kterým čtenář rozumí díky Snicketově doplnění „čímž chtěla říct“ a podobně.

Jako batole prokazuje také nesmírnou moudrost, když je schopna plně pochopit požadavky svých sourozenců a vždy jim pomůže spřádat další plány na osvobození od hraběte Olafa. Často na sebe bere jinou podobu, a to za použití nejrůznějších převleků, od chirurga v *Zákeřné nemocnici*, přes vlčí dítě Chabo a potápěče až po portýra v *Předposledním utkání*. Své zkušenosti s využíváním přestrojení později zužitkuje, když se se svými sourozenci ocitne na Ostrově, kde vládne nebezpečný Ismael. Tam se

³³ SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Bad Beginning*. 1st ed. New York: HarperCollins Publishers, 1999. Chapter Eight.

naučí používat stejné finty, které využívají příslušníci tajné organizace V.F.D. (česky D.P.). Členové této organizace žijí v neustálé přetvářce a snaží se utajit svou pravou identitu. Podobně se později chovají i sourozenci Baudelairovi, včetně nejmladší Sunny.

3.1.4 Harry Potter

Již na samém počátku příběhu čtenář tuší, že Harry Potter není obyčejným chlapcem z běžného světa. On sám však na poznání své pravé identity potřebuje čas. Několik indicií získá už jako malý chlapec, když mu například ostříhané vlasy dorostou přes noc, nebo když se mu zdá sen o létající motorce. Ve světě Dursleyových, u kterých vyrůstá, ale takové nápady nemají místo a Harry je vždy umlčen. Dursleyovi nemohou dopustit, aby je okolí podezřívalo z čehokoli, co se vymyká běžnému chodu života upjaté a úzkoprsé britské rodiny. Touto přehnanou starostí o to, co si pomyslí sousedé, Dursleyovi zásadně přispějí k rozvoji Harryho záliby v porušování pravidel.

Chlapcova cesta zasvěcení probíhá už před prvním zjištěním, že není vyvrhelem, za kterého se kvůli své nepřející rodině dlouhou dobu považoval. I když ale tuší, že má jisté zvláštní schopnosti, na jeho cestu k poznání ho, i podle pravidel iniciačního procesu, musí nasměrovat dospělý průvodce. V tomto případě hromotluk Hagrid, jenž Harrymu objasní existenci paralelního světa, ve kterém chlapce všichni znají.

Tímto zjištěním však jeho zasvěcení nekončí, a i když je Harry Potter nepopíratelně nejdůležitější postavou stejnojmenného příběhu, na své cestě se neobejde bez podpory přátel. A ačkoli je hlavní protagonista silným jedincem naplňujícím Lévinasovy ideály, má i on své slabosti a řadu vlastností, které je potřeba usměrnit. Právě v tom mu pomáhají jeho dva společníci, s nimiž se vzájemně doplňuje a vytváří neporazitelné trio.

Pro Harryho je, více než pro ostatní popisované protagonisty, typické porušování školního řádu a pravidel. Joanne K. Rowlingová přitom zřejmě vycházela z vlastních zkušeností se školou, protože jak připomíná S. Smith, zapomínání učebnic a jistá dávka rebelství pro ni byly ve školních letech charakteristické. I když tedy autorka byla zpočátku velice horlivou studentkou, později se své nálepky pilné studentky zbavila, a některé své překvapivé vlastnosti propůjčila i kouzelnickému chlapci:

„*Nepravidelná docházka a ztrácení učebních materiálů rozhodně není typické pro studijní typ „Hermiona Grangerová“.* Zajímavé je, že Joanne Rowlingová se tím bavila. V mnoha směrech byla ovšem typickou vysokoškolačkou.“³⁴

Harry během sedmi let školní docházky projde různými vývojovými stupni a vedle boje s Lordem Voldemortem se celou dobu potýká i s problémy své vlastní identity. Nalezení vlastního já mu znesnadňují vlastnosti, které mu pán zla vtisknul při jejich prvním setkání. Chlapec se s nimi potýká už od prvního dne v kouzelnické škole, ale už tehdy se odhodlá k první zásadní volbě, když mu Moudrý klobouk (the Sorting Hat) kolej neurčí, ale dá mu na výběr. Svým rozhodnutím Harry ovlivní nejen svůj vlastní život, ale zachrání tak svět před dalším mocným čarodějem, který by se mohl dát na scestí. Místo ctižádostivosti a touhy po moci a slávě pro sebe chlapec totiž raději volí statečnost, odvalu a dobré srdce, což jsou typické znaky členů nebelvírské koleje.

Harryho provází po celou dobu příběhu i další volby. Jednou z nejdůležitějších je volba týkající se věštby, o jejíž existenci se čtenáři dozvídají ve *Fénixově řádě*. Hrdina a jeho protivník proti sobě musí bojovat, protože ani jeden nemůže žít, pokud ten druhý zůstává naživu. Kdyby se však oba rozhodli, že vzájemný boj není potřeba, věštba by ztratila svůj význam a nedošlo by k jejímu naplnění. Oba protagonisté však věštbě uvěří, čímž dávají najevo, že věří i na osud a předurčení. U postavy Voldemorta se v tomto ohledu projevuje Nietzscheva charakteristika silného jedince, který by měl být bez víry. Právě tím, že Voldemort věří v proroctví vědmy, se sám oslabuje. Sice zůstává i na konci pátého dílu série neporažen, ale jeho postavení je ohroženo.

Harryho jeho víra naopak dělá silnějším, protože věří v lidské ideály, kterých se snaží dosáhnout. Důvěřuje svým přátelům, díky nimž dokáže odolávat nástrahám zla, a dokonce věří i svému nepříteli, který do jeho mysli promítá nepravdivé obrazy, aby tak mohl hrdinou manipulovat. Jeho důvěřivost je typická pro nezkušené děti, a Harry se během svého dospívání naučí rozpoznávat, kdo si jeho důvěru zaslouží a kdo nikoli. Lze se tedy domnívat, že otázka důvěry je také součástí iniciačního procesu tohoto hrdiny.

³⁴ SMITH, Sean. *Sen jménem Harry Potter: životní příběh J.K. Rowlingové*, překlad Arsenius Stopečka a Jana Jašová, Praha: Knižní klub, 2002. S. 78.

3.1.5 Hermiona Grangerová

Hermiona Grangerová, dívka z „mudlovské“ rodiny (Muggle) se na počátku příběhu uvede jako přehnaně snaživá šolačka, která je navíc popisována jako děvče s panovačným hlasem, hustými střapatými vlasy a dost velkými předními zuby.³⁵ Během vyprávění u ní ale dojde ke znatelné proměně. Nejen, že zkrásní, ale navíc časem dokáže své nadšení pro školu a pravidla udržet na uzdě. Svě vědomosti, kterými se v úvodu chlubila a které působily tak negativně, později využívá ve prospěch ostatních, a stává se tak nejsilnějším článkem kouzelnického tria. Alespoň co se týče inteligence a rozvahy.

Hermionina proměna souvisí s tím, jak na ni působí oba chlapci, kteří jsou ochotni porušovat školní řád. Nedodržování pravidel, které ji dříve pohoršovalo, se postupně stane téměř každodenní součástí jejího života. Dívka ale pochopí, že k navázání přátelství není důležitý vlastní úspěch, ale především důvěra, kterou si u chlapců získá právě svou ochotou riskovat a pro druhého ohrozit vlastní bezpečí.

Je možné, že dívka zpočátku horlivostí a sebedůvěrou maskuje svou nejistotu, na kterou má zcela jistě nárok. Přece jen vstupuje do nového světa, který jí byl až doposud neznámý, a dokonce byl před ní do jejích jedenácti let utajovaný. Poznává kouzelnické prostředí, o němž dosud četla jen v knihách, a aby v něm uspěla, snaží se do něho vstoupit se sebedůvěrou. Její sebedůvěra je v průběhu sedmi let neustále testována, ať už jde o útoky nepřejících spolužáků, jako je Draco Malfoy, nebo o její vnitřní dilema. Sama se sebou občas bojuje, když se musí rozhodnout pro kroky, které nejsou zcela etické. Například když nechá zkamenět spolužáka Nevilla Longbottoma, musí své jednání obhájit sama před sebou, aby později mohla čelit obviněním učitelů, kteří by ji za podobný čin, porušující školní řád, pokárali.

Tím, že nevystupuje pouze jako milovnice pravidel, ale že je někdy dokáže porušit, aby svým kamarádům pomohla v boji proti zlu, získává sympatie nejen u svých spolužáků, ale i u dětských čtenářů. A zatímco je pro tyto čtenáře obtížné identifikovat se s postavou Violet z *Řady nešťastných příhod*, Hermiona si jejich obdiv získává

³⁵ Srov. ROWLING, J. K. *Harry Potter a Kámen mudrců*. 6. vyd. (1. vyd. v této úpravě). Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2002. S. 102.

snadněji. Nejspíš proto, že nemá tak výstřední zájmy, které by ji od běžných dětí příliš odlišovaly.

Mladá čarodějka naopak pochází z obyčejného prostředí a svou pílí a vytrvalostí čtenářům dokazuje, že člověk může dosáhnout svých snů, i když nemá ideální startovní pozici. O své místo v kouzelnickém světě se nechce nechat připravit a je rozhodnutá všem dokázat, že si jej zaslouží.

V kamarádské trojici zastává důležitý ženský prvek a je naprostým protipólem k postavě Rona Weasleyho, který naopak zastupuje mužský svět. Harry Potter pak mezi oběma kamarády funguje v roli prostředníka a urovnává jejich malicherné spory. Hermionina ženská stránka je důležitá při řešení situací, v nichž je potřeba zachovat klid a rozhodovat se s chladnou hlavou. Dívka svým logickým uvažováním často usměrňuje oba chlapce, kteří by jinak jednali odvážně, ale bez rozmyslu.

Její iniciace se tedy uskutečňuje jako poznání kouzelnického světa, do kterého je náhle přivedena, ale musí také objevit tuto svou ženskou stránku. Na počátku příběhu se chová spíše dětinsky, například když si vyslechne Ronovu kritiku a zavře se na dívčí záchodky, kde celý den pláče. Později se mezi ní a Ronem rozvinou vzájemné sympatie a kamarádství přeroste v zalíbení, které nejspíš souvisí s tím, že si sama začne uvědomovat svou ženskost. Hermiona ale dojde i k dalšímu poznání. Nalezne rovnováhu mezi dobrem a zlem, a zjistí, že pokud porušení pravidel vede k potlačení zla, není to tak velký prohřešek. Její obětování vlastního pohodlí pro druhé tak souvisí právě s ochotou porušit pravidla. Ví, že jí hrozí postih, ale pro ochranu přátel nakonec ráda riskuje.

V neposlední řadě dívka podstoupí ještě jednu proměnu, která souvisí s jejími vlastnostmi pilné studentky. Svou moudrostí se může měřit s hlavním představitelem *Řady nešťastných příhod*, Klausem, a stejně jako jemu, i této hrdince někdy až příliš záleží na přesnosti informací. Oba tak své okolí mohou částečně popuzovat. Hermiona později pochopí, že svým puntičkářstvím a opravováním se svým dvěma kamarádům nezavděčí, a snaží se tyto své tendence krotit. Svou uvážlivostí dojde k poznání, že pro oba chlapce bude naopak přínosnější, když se sami poučí z vlastních chyb, ne z jejího pokárání.

3.1.6 Ron Weasley

Třetí člen kouzelnického tria, Ron Weasley, se jako jediný v kouzelnickém světě pohybuje od narození, a v mnoha ohledech se tak stává průvodcem svých dvou kamarádů, kteří vyrůstali jako „mudlovské“ děti. Hermiona ho ale někdy ve znalostech kouzelnického světa předčí, protože na rozdíl od něho ji baví studium historie. Stejně jako Hermiona, i Ron má velkou snahu dokázat svému okolí, že si zaslouží uznání. Jeho touha po pochvale a obdivu pramení z dětství, kdy vyrůstal ve stánu svých starších bratrů. Jako nejmladší ze šesti synů má neustálou potřebu dokázat svým rodičům i sourozencům, že se do Nebelvíru nedostal náhodou, ale že si své místo v prestižní koleji zaslouží stejně jako ostatní členové rodiny Weasleyových, z nichž téměř všichni dosáhli mnoha úspěchů.

Společenské postavení je pro Rona důležité i proto, že pochází z chudé rodiny. Navíc se musí vypořádat s tím, že jeho starší bratři uspěli v různých oblastech kouzelnického světa, a proto sám hledá něco, v čem by byl úspěšný právě on. Naprosté prvenství náleží nejstaršímu Billovi, který pracuje pro Gringottovi, druhorozený Charlie se zabývá studiem draků, Percy je úspěšným cílevědomým studentem a místo rodinných šašků náleží Fredovi a Georgovi. Ronovi tedy zdánlivě moc příležitostí k prosazení nezbývá, ale nejmladší mužský potomek Weasleyovy rodiny si i tak dokáže vybojovat uznání, po němž tolik prahne. Upustí od svých sportovních ambicí, k jejichž naplnění má dosti daleko a místo toho se prokáže jako věrný a oddaný společník v pravděpodobně nejobtížnější disciplíně, zvané přátelství.

Navíc je tato postava je spjata s řadou komických situací. Není sice typickým bavičem, jako jsou jeho dva bratři, ale svým panickým strachem z pavouků a řadou situací, v nichž se ocitne, se stává komickou postavou. Například když se napije nápoje lásky, který spolužačka Levandule připraví pro Harryho, nebo když si zlomí hůlku a jeho kouzla poté fungují opačně. Ron ale také dokáže trefně reagovat na situace a nejednoho čtenáře pobaví svými humornými komentáři, jako když chlapci v létajícím autě narazí do vrby mlátičky (whomping willow) a ta jim vrátí úder: „*Can you believe our luck? (...) Of all the trees we could've hit, we had to get one that hits back.*“³⁶

³⁶ Srov. ROWLING, J.K., *Harry Potter and the Chamber of Secrets*, London: Bloomsbury Publishing Plc, 2008.

Ačkoli je Ron věrným přítelem Harryho Pottera, občas na svého nejlepšího kamaráda žárlí, protože by sám chtěl mít obdiv okolí. Jeho závist je však pouhou vadou na kráse jeho charakteru, protože v hloubi duše ví, že by svého přítele nedokázal podrazit. Navíc je mu jasné, že Harryho situace není ideální a nese s sebou řadu obětí. Ron tak pouze chvilkově touží po tom, aby byla veškerá pozornost upřena na něho, ale později pochopí, že nejdůležitější je důvěra, kterou do něho jeho dva společníci vkládají.

Kdyby na konci příběhu znovu pohlédl do zrcadla z Erisedu (Mirror of Erised), před kterým stanul na samém počátku příběhu, zcela určitě by tam uviděl naprosto odlišný obrázek. Z malého chlapce, jenž se cítil ukřivděně a obával se nároků, které na něj kladla jeho rodina, se totiž v průběhu vyprávění změnil v sebejistého mladého muže, jenž má stanovené jasné hodnoty. Těmi jsou hlavně přátelství, láska a rodina. Sláva a úspěch by byly až na posledních příčkách jeho nového žebříku hodnot.

I přes drobná škobrtnutí Ron dokazuje Harrymu i Hermioně nesmírnou loajalitu, a to především v situacích, ve kterých je sám nejistý. Navzdory svým pochybnostem totiž dokáže svůj strach překonat a následuje své přátele na cestě za dopadením Pána zla. Svou věrnost a oddanost projevuje již od počátku příběhu a už tehdy je ochoten za své přátele položit život, například při honbě za získáním Kamene mudrců (Philosopher's stone). Znovu se odhodlá setkat s tříhlavým psem Chloupkem (Fluffy) a později vsadí na důvtip svých přátel, pro něž se obětuje i při známém šachovém souboji. V těchto situacích Rona pohání jeho ochránářská povaha, již ve velké míře projevuje i ke své rodině. Nejpatrněji ve vztahu k mladší sestře Ginny, kterou se snaží chránit před nástrahami zla, ale i před zlomeným srdcem. Proto se snaží zapudit všechny její nápadníky.

Podobně jako odhání sestřiny obdivovatele, zavrhne na nějaký čas své kamarády a přátelství světoznámé trojice tak v závěru sedmidílného příběhu projde velkou zatěžkávací zkouškou. V poslední části série totiž Rona na nějaký čas opustí odvaha a on se, pod vlivem temných sil z vitéálu (Horcrux), rozhodne od svých přátel odejít. Naštěstí však svého rozhodnutí lituje hned vzápětí a při své snaze po znovunalezení přátel si uvědomí hodnoty, které jsou pro něho důležité. K jeho proměně v dospělého jedince ale zásadně přispěje i zničení zmíněné relikvie. Právě tehdy se stane výše zmíněným sebejistým mužem, naplňujícím hodnoty Lévinasovy etiky.

3.2 Dospělí představitelé dobra

Dospělí protagonisté se v obou zkoumaných příbězích většinou ztělesňují chyby a omyly. Zatímco v *Řadě nešťastných příhod* je největší chybou těchto dospělých jedinců slepé následování davu, u *Harryho Pottera* se dospělí protagonisté dopouštějí jiných omylů. Spíše než lehká ovlivnitelnost, je pro ně typická vnitřní rozpolcenost, kdy si uvědomují, jaké špatnosti ve světě existují, ale nejsou schopni se bezpráví postavit jako jednotlivci. Netroufají si odporovat Pánovi zla a nechají se ovládat svým strachem. Dospělí jedinci v *Řadě nešťastných příhod* jsou vykresleni ještě negativněji.

I přes to, že jsou v obou příbězích kladné vlastnosti přisuzované především dětským hrdinům, do výčtu kladných postav lze zařadit i některé dospělé postavy, které se svým chováním dokáží alespoň částečně od davu odlišit. Vystoupit z řady dokáží především ženské hrdinky, jako je Kit Snicketová v *Řadě nešťastných příhod*, nebo profesorka Minerva McGonagallová v *Harry Potterovi*. Významné místo zauímají mateřské postavy, objevující se v obou zkoumaných dílech, a podstatnou úlohu mají i otcovské typy, i když tyto postavy jsou v žánru fantasy mnohdy problematické.

Všechny dospělé postavy však pojí i jeden společný rys. Přes veškerou snahu, kterou v boji proti zlu vynaloží, nedokáží uspět. Boj za záchranu tak přenechávají dětským hrdinům.

3.2.1 Kit Snicketová

Tato postava se objevuje téměř na konci příběhu Baudelairových, avšak i za krátkou dobu dokáže na čtenáře kladně zapůsobit. Za prvé zaujme podstatnou roli v životě dětí Baudelairových, když se po selhání pana Poea (Mr. Poe), ujímá průvodcovské role. Sourozencům představí koncept tajemného uskupení D.P., neboli dobrovolných požárníků (v originále V.F.D. = Volunteer Fire Department), jehož úkolem je boj proti zlu, a především hašení požárů. Jejím druhým, důležitějším, úkolem se pak stává šíření naděje na zlepšení světa, a hlavně lidské společnosti, jež jej vytváří. Plamínek naděje zažehne nejcennějším darem, který může žena lidstvu nabídnout. Na svět přivede nový život, dceru Beatrice, jejímž úkolem bude zajistit obrození lidstva.

Baudelairovi při svém prvním setkání s touto postavou netuší, ke které části organizace D.P. patří. Později ale sourozenci usoudí, že její místo je na straně dobra, protože někdo, kdo „v autě vozí knihy spisovatelů, jako jsou T. S. Eliot či Lewis Carroll,“ nemůže být podle zákonů jejich logiky zlý. Pro Baudelairovi má totiž obrovský význam vzdělání a nikdo nevzdělaný či nespolehlivý by podle nich tyto dva náročné autory nečetl.

Kit Snicketová se snaží dětem pomoci, později však umírá vlivem událostí, které se odehrají na Ishmaelově Ostrově. Tam se děj přesouvá v závěru příběhu a na tomto místě také dojde k odhalení mnoha tajemství, která zůstávala dětem dlouho skryta.

3.2.2 Nymfadora Tonksová

Osud této postavy je velice podobný osudu Kit Snicketové. Stejně jako ona, i Tonksová do příběhu vnáší naději přicházející s novým životem, když porodí syna Teddyho. Ačkoli v příběhu Harryho Pottera také vystupuje poměrně krátce, dokáže si rovněž získat srdce dětských i dospívajících čtenářů. Ti se s ní mohou poměrně snadno totožnit, protože představuje typické rysy teenagerovského věku. Adolescenti obdivují její schopnost okamžitě měnit svou barvu vlasů a celkové fyzické vzezření.

Jejím dalším kladem je to, že nesoudí lidi a dokáže se zamilovat do Remuse Lupina, i když ví, že trpí magickou nemocí a stává se z něho vlkodlak. Tato vlastnost by mohla dětské čtenáře přivádět na myšlenku, že všichni lidé jsou si rovni. Tonksová také poukáže na bezvýznamnost předsudků. Její vztah k Lupinovi by mohl v reálném světě symbolizovat vztahy zdravých lidí s hendikepovanými jedinci, kdy Rowlingová vyzdvihuje jejich kladné vlastnosti.

3.2.3 Rodiče Baudelairovi

Bertrand a Beatrice Baudelairovi jsou po dlouhou dobu charakterizováni pouze prostřednictvím vzpomínek tří sirotků, kteří si své rodiče idealizují. Za prvé proto, že děti na ně mají pouze kladné vzpomínky, druhým důvodem je jejich oprávněný stesk po rodinném zázemí. Později se čtenář dozvídá další indicie, které vedou k pochopení těchto postav, a na povrch se dostávají dosud utajené informace. Sirotci tak zjišťují, že jejich rodiče byli součástí všudypřítomné tajné organizace D.P., která měla před

„velkým rozkolem“ (the Schism) působit jako ochrana společnosti. Po rozdělení skupiny na dva protikladné tábory rodiče Baudelairovi náleželi k té části skupiny, která měla především pomáhat. I když se však Bertrand a Beatrice přiklonili ke straně dobra, je možné, že v minulosti páchali i zlo. Tři sourozenci totiž na své cestě za poznáním zjišťují, že i šlechtí lidé jsou schopni uchýlit se k nepravostem, aby zajistili nápravu společnosti. Navíc sourozenci zjistí, že povaha všech lidí je nejednoznačná a že je velmi obtížné rozpoznat, ke které straně jedinec patří. O dobrotě svých rodičů ale nepochybují, i když jsou si vědomi, že ani oni nemusí být zcela nevinní.

I po těchto zjištěních mohou být rodiče dětí považováni za kladné postavy. V celé sérii je totiž nejdůležitějším aspektem vzdělání a Bertrand a Beatrice Baudelairovi přispěli k udržení vzdělanosti lidstva, když sepsali řadu poznatků do důležité knihy o chodu Ostrova. Jejich hlavní zásadou je udržet ve světě informovanost o všech oblastech života, včetně nebezpečí. Nejdůležitějším poznatkem, který se podle nich mají všichni lidé naučit, je umění bránit se zlu a naučit se přežít ve světě plném různých hrozeb. Tím se odlišují od svého nepřítele Ishmaela, jenž své poddané udržuje v nevědomosti, aby jim mohl vládnout podle vlastních pokroucených pravidel. Zatajováním celé pravdy si zloduch buduje svou autoritu, zatímco Baudelairovi upřednostňují rovnocennost lidských názorů a demokratické principy společnosti založené na rovnosti lidí, kteří by měli mít možnost dosáhnout podobné úrovně vzdělání a vědění.

S autoritou souvisí postava otce, která je, nejen v dětské literatuře, často nejednoznačná vzhledem k časté spojitosti s otázkou moci. V *Řadě nešťastných příhod* je však otec idealizovaný a hraje roli kladného vzoru. Zásadní roli zaujímá i postava matky, která neznázorňuje klasické znaky autoritativních postav, ale zpodobňuje mateřskou bezpodmínečnou lásku a nekonečný cit.

3.2.4 Lily Potterová

Podobným mateřským vzorem je i postava Harryho matky, která má kromě své emocionální síly i další důležitou úlohu. V temných chvílích přináší kouzelnickému světu dar života a její dítě se stává symbolem naděje na záchranu lidstva. Lily Potterová je navíc ztělesněním citu a naprosto naplňuje ideály Lévinasovy filosofie. V okamžiku

hrozícího nebezpečí se bez zaváhání vrhá před svého syna a svůj život vyměňuje za jeho záchranu. Její hluboký cit a bezmezná láska se promítají i do stínu, který po její smrti i nadále přetrvává v Harryho mysli. Navíc jej matčina nesmírná láska dokáže ochraňovat i po dalších šestnáct let jeho života.

Lilyina laskavost se projevuje i v jejím vztahu k přátelům, kterým bezmezně důvěřuje a které ochraňuje proti bezpráví. Svou lásku prokazuje i příteli Severusi Snapeovi, když nepřestává věřit v jeho dobrotu ani poté, co už to ostatní kouzelníci nedokáží. Lily má totiž silné morální hodnoty a schopnost vidět v druhých to nejlepší, i když už ani oni sami ve své pozitivní vlastnosti nevěří.

3.2.5 Profesorka McGonagallová

Další důležitou postavou, která do příběhu Harryho Pottera vnáší morální hodnoty, je i profesorka McGonagallová, která je u dětských čtenářů velmi oblíbená. Nejen proto, že se staví proti neoblíbenému profesorovi Snapeovi, ale i proto, že i přes svou přísnost a striktní lpění na dodržování školního řádu dokáže některé prohřešky hlavních hrdinů záměrně přehlédnout.

Svou schopností přeměňovat se v kočku získává obdiv studentů školy čar a kouzel i dětských čtenářů, a její sympatie dále rostou, když se dokáže postavit Lordu Voldemortovi a když proti němu bojuje s Harrym, Ronem a Hermionou bok po boku. Svou autoritu nenabývá pochybnými praktikami, ale získává si ji přirozeně. Navíc je zřejmé, že neusiluje o získání moci, ale o vzdělání studentů.

Pro Minervu McGonagallovou je charakteristická i její nestrannost a rovné jednání. I když je patrné, že neuznává podlé praktiky některých členů Zmijozelu, sama se nikdy nesníží k ničemu podobnému. Všechny studenty hodnotí spravedlivě na základě jejich výkonů, nikoli podle příslušnosti ke kolejím. Přestože mezi jednotlivými kolejemi panuje velká soutěživost, profesorka se nikdy nesnaží upřednostnit studenty nebelvírské koleje, kterou vede, a nemá v úmyslu ostatní záměrně poškodit. Neustále tak dětem připomíná morální zásady, jako jsou čestnost, loajalita a spravedlivost.

3.2.6 Soudkyně Straussová

Přestože jsou vedlejší postavy *Řady nešťastných příhod* vykresleny mnohem negativněji než postavy příběhu Harryho Pottera, dají se i u nich pozorovat kladné vlastnosti. Například soudkyně Straussová bojuje za práva sourozenců Baudelairových, i když většinou neúspěšně. Omezuje ji totiž její krátkozrakost a nemožnost odhalit zlo včas. Ačkoli je její záměr dodržovat zákon šlechetný, nechá sebou manipulovat a k záchraně světa příliš nepřispěje. Lze se domnívat, že důvodem její ovlivnitelnosti je naivita pramenící z přílišné dobroty a pedantské snahy dodržovat zákony i v extrémních situacích, přičemž na prvním místě by měly být vždy etické zásady.

Možná se stejně jako Lily Potterová snaží v každém vidět to nejlepší, nebo naopak záměrně přivírá oči před negativními stránkami lidské osobnosti. To by ji ovšem řadilo spíše na odvrácenou stranu společnosti. Při rozhodování, ke které skupině soudkyni přiřadit, je důležitým bodem to, že jejím záměrem není někomu úmyslně ublížit. Důležitou otázkou však zůstává, zda je toto kritérium dostačující.

4 Záporné protějšky

Podobně jako kladné hrdiny definuje číslo tři, i záporné postavy mohou být charakterizovány na základě číselné symboliky. V jejich případě se počet snižuje a jsou definováni jako jedinečné individuální osobnosti. Jejich jedinečnost je však na rozdíl od kladných hrdinů chápána záporně. Zatímco protagonisté bojující na straně dobra spoléhají na sílu trojčlenné skupiny, záporné postavy věří pouze v jednu bytost, kterou jsou oni sami. Chtějí se stát jakýmsi bohem, kterého by všichni uctívali. Pro křesťanství je typická víra v boží trojici a jako jednotlivec vystupuje naopak ďábel, a právě s ním mají záporné postavy nejvíc společného.

Nejvýraznějšími zločinci jsou ve zkoumaných příbězích hrabě Olaf a Lord Voldemort, kteří mají podobné vlastnosti a zastávají podobně zvrácené hodnoty. I když neustále ohrožují hlavní hrdiny, existují i další jedinci, kteří by mohli být ještě daleko nebezpečnější. Hrozba od těchto lidí ale zůstává skryta, a o to víc je třeba si ji uvědomit.

4.1 Hrabě Olaf

Tento padouch se nepopíratelně projevuje jako typický romantický hrdina. Nejen, že zůstává na okraji společnosti, navíc je opředen řadou tajemství. Jeho minulost je nejasná a ani v přítomnosti o něm není známo mnoho. Když se čtenář dovídá detaily z Olafova dětství, zjišťuje, že tato postava má společné rysy s hrdiny příběhu. Všechny je spojuje předčasné úmrtí rodičů a těžké dětství.

Přestože si Olaf prožil podobné útrapy jako děti Baudelairovy, své svěřence vůbec nešetří, a naopak jim staví do cesty nespočet zlomyslných překážek. Jeho jediným kladem je, že i když si přeje jen vlastní blaho, svými zlými úmysly se netají. To, že nikdy nemyslí na ostatní, rovnou přiznává, a sirotci tak přesně vědí, co od něho mohou očekávat. A jak již bylo řečeno, větším nebezpečím je pro tři sourozence naopak nejistota.

Znalost pravé povahy tohoto padoucha u dětí překvapivě vzbuzuje určitou důvěru, protože pochopí, že tento člověk jedná podle svých vlastních jednoduchých pravidel. Jeho zásadami jsou pouze zisk a vlastní prospěch. Tyto hodnoty jsou pro

sourozence sice nepodstatné, ale dokáží jim porozumět, a na jejich základě předvídat i další kroky hraběte Olafa.

S Olafovou chamtivostí souvisí i další z motivů příběhu, kterým je kniha napsaná šestým opatrovníkem sirotků Baudelairových, Jeromem Squalorem. Tato kniha v originále nese název *Odious Lusting After Finance*, jehož souvislost se jménem hraběte Olafa však v českém překladu zaniká. Počáteční písmena tohoto anglického názvu dohromady vytvoří zkratku OLAF, jejíž spojitost s postavou hraběte je nepopíratelná. Navíc je tato kniha popsána jako historie chamtivých zloduchů a dalších lidí odpovědných za bezpráví.³⁷ Právě do jejich řad tento padouch patří.

Další vlastností hraběte Olafa je jeho nestálost, která souvisí s jeho „povoláním“. Jako herec na sebe totiž neustále bere různé podoby a hraje nejrůznější role, jimiž se snaží oklamat především děti Baudelairovy. Ty však jeho převleky pokaždé odhalí a jedinými lidmi, kteří zůstávají v nevědomosti či nejistotě, jsou dospělí protagonisté.

Na konci příběhu však podlý hrabě dokáže překvapit i Baudelairovy, když udělá dobrý skutek a pomůže Kit Snicketové při porodu jejího dítěte. Takový čin by od něho nikdo nečekal, a údiv sourozenců i čtenářů dále roste, když hrabě posléze projeví city upřímným polibkem. Jeden dobrý skutek však hříšníka napravit nedokáže a hrabě se tímto skutkem ze svého osudu vykoupit nemůže. I přesto, že dokáže projevit lásku, autor jej nechává zemřít.

4.2 Lord Voldemort

Před zrodem Lorda Voldemorta stojí jeho dětský předchůdce Tom Rojvol Raddle (Tom Marvolo Riddle), kterého postihl stejný osud jako Harryho Pottera, sourozence Snicketova příběhu i jejich protivníka. Jak je známo, všichni vyrůstali bez rodičů, avšak Tom Raddle se s tím zřejmě dokázal vyrovnat nejméně. Jako jediný ze jmenovaných protagonistů své rodiče nenávidí, což bylo i jedním z důvodů, proč se rozhodl změnit si jméno a působit tak jako nová osobnost. Pro své nová já si volí

³⁷ Srov. SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Nouzový výtah*. 1. vyd. Ilustrace Brett Helquist. V Praze: Egmont ČR, 2002.

šlechtický titul, díky němuž se cítí mocnější, než dříve. Navíc chce působit vznešeně, aby tak byl sám vnímán jako vzor čistokrevných kouzelníků. Paradoxně se však svým novým jménem pouze snaží zakrýt své napůl „mudlovské“ rodinné kořeny.

Stejně jako postava Harryho Pottera, i pán zla má ve svém jednání možnost volby. Jeho rozhodnutí však na rozdíl od těch, která učiní Harry, vedou k naplnění podstaty zla. Voldemort se už při svých studiích rozhodne, že se vydá na scestí, později uvěří věštbě a rozhodne se, že podnikne veškeré kroky potřebné pro zachování svého vlastního života. Navíc s touto věštbou souvisí i jeho další rozhodnutí, jelikož její výklad není jednoznačný. Proroctví Sybily Trelawneyové totiž hovoří o dětském protivníkovi, jenž se má narodit na konci července rodině, která už v minulosti pánovi zla několikrát čelila. Tomuto popisu však odpovídají dva chlapci, Harry Potter a Neville Longbottom. Voldemort si zvolí Harryho Pottera a jeho rodinu tím odsuzuje k záhubě. Při jeho zlotřilosti však není překvapením, že neušetří ani druhou rodinu, kterou částečně zničí jeho věrná služebnice Beatrix LeStrangeová.

Lord Voldemort kolem sebe šíří čiré zlo a podobně jako diktátoři totalitních režimů si zakládá na vzbuzování strachu ve společnosti. Obavy z jeho nebezpečnosti jsou navíc ve světě čar a kouzel ještě zvýrazněny tím, že se kouzelníci dokonce bojí vyslovit jeho jméno. Harry Potter a jeho společníci však i díky Brumbálovi pochopí, že strach ze jména pouze posiluje strach z jeho nositele (*fear of a name increases fear of the thing itself.*)³⁸, a snaží se na tuto myšlenku přivést i ostatní. Podobný jev, týkající se absence jmen u představitelů zla, se nachází i v příběhu *Řady nešťastných příhod*.

4.3 Žena s vlasy bez vousů, muž s vousy bez vlasů

I tyto dvě postavy jsou pro společnost natolik děsivé, že nemohou být nazývány pravými jmény. Lemony Snicket je charakterizuje jako zloduchy tak zvrácené, že je pro něho příliš znepokojující napsat jejich jména a může je pouze popsat jako muže s vousy

³⁸ Srov. ROWLING, J. K. *Harry Potter a Kámen mudrců*. 6. vyd. (1. vyd. v této úpravě). Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2002. S. 274

bez vlasů a ženu s vlasy bez vousů (Man With a Beard But No Hair, Woman With Hair But No Beard).³⁹

I když tedy na konci příběhu téměř dojde k jejich odhalení, zůstávají i nadále opředeni tajemstvím a jejich identita je nejasná. Absence jmen dále přispívá ke skutečnosti, že čtenář si může pod touto dvojicí představit, koho chce, na základě vlastní zkušenosti se zlem. Snicket se tak čtenářům snaží ukázat, že největší zlo zůstává většinou skryto a je třeba na něj být neustále připraven.

4.4 Tajné spolky

Podstatnou úlohu v obou zkoumaných příbězích zastávají i tajná společenství lidí, kteří podporují šíření zla. Jedním z nich je Voldemortův klan Smrtijedů (Death Eaters), kteří většinou stojí za svým vůdcem. Jejich záměrem však není podpořit svého pána kvůli sdílenému přesvědčení, tedy vymýcení „nečisté“ rasy. Zpočátku většinou Lorda Voldemorta následují, protože je i jejich přáním nasolit ve světě vládu „čisté“ kouzelnické rasy, později však na jeho straně někteří zůstávají hlavně kvůli svému strachu. Zradu by totiž Voldemort okamžitě a nemilosrdně potrestal.

Někteří přívrženci pána zla mu zůstávají věrni za každých podmínek, ale existuje i řada těch, kteří se po jeho pádu stahují do ústraní a přitakávají straně dobra. To je způsobeno jejich sobeckostí, protože Smrtijedi myslí především na vlastní prospěch. Své názory a postavení mění podle „politické“ situace, a dali by se proto poměrně snadno charakterizovat rčením „kam vítr, tam plášt“.

Podobně je tomu i u pokřivené části skupiny D.P. v *Řadě nešťastných příhod*. I tito lidé se skrývají v době, která jim příliš nepřeje. Oni však na rozdíl od většiny Smrtijedů neustávají ve své snaze za nastolení krutovlády. Naopak své utajení využívají jako nástroj boje. Uvědomují si, že pokud chtějí uspět, je pro ně důležitý moment překvapení.

Zvláštní postavení mají v obou zkoumaných příbězích i další tajné organizace, do kterých se dostávají dětští hrdinové, aby mohli lépe bojovat proti již zmíněným

³⁹ Srov. SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Penultimate Peril*. 1st ed. New York: HarperCollins Publishers, 2005.

nebezpečným spolkům. Jednou z takových skupin je například Brumbálova armáda (Dumbledore's army) ve *Fénixově řádě*, ale i děti z *Řady nešťastných příhod* se stávají členy tajné organizace D.P.

5 Postavy na pomezí dobra a zla

U obou zkoumaných sérií je možné vyzorovat i třetí skupinu protagonistů, u nichž není na první pohled zřejmé, zda se staví na stranu dobra, či zla. Některé z těchto postav se zpočátku přiklánějí na stranu zla a později se změní, jiné se naopak zpočátku zdají nevinné, dokud se u nich neprojeví negativní rysy. Speciální skupinu tvoří dvojníci, u nichž jejich pravá povaha není vůbec zřejmá a její rozpoznání činí dětským hrdinům značné obtíže.

5.1 James Potter

Ačkoli si James Potter přeje, aby na světě panovalo dobro a zlo bylo vymýceno, občas z jeho postavy může mít čtenář pocit, že není stoprocentně čestný. Jeho neustálé šprýmy a ponoukání ostatních, hlavně Severuse Snapea, se leckdy vymykají zásadám dobrého člověka. Tyto vlastnosti mohou být vnímány jako pozůstatky motivu typického pro gotický román, kde často vystupovaly otcovské postavy, které byly negativní, jak upozorňuje Botting:

„From its beginnings, Gothic fiction takes the form of a family romance in which paternal figures assume a variety of guises: tyrants, murderers, rapacious villains, ghostly revenants.“⁴⁰

Podoba otcovských postav se v příběhu Harryho Pottera proměnila a jejich úlohu v tomto příběhu zaujímají ostatní protagonisté, kteří nejsou rodinnými příslušníky. Otec Harryho Pottera vystupuje především v roli ideálu, jenž se poučil ze svých chyb, které dělal v minulosti.

U Jamese Pottera tedy nelze pochybovat o jeho pozitivním vlivu. Uvažuje totiž o správnosti svého jednání a rozhodne se pro kroky, které vedou k naplnění morálních hodnot. Proto se pro Harryho Pottera stává příkladným člověkem. Jak již bylo řečeno, v otázce dobra a zla je vždy důležitá právě volba. I když tedy v minulosti James působil negativně na Severuse Snapea, nakonec se rozhodl položit život za ochranu své rodiny,

⁴⁰ HOGLE, Jerrold E., ed. *The Cambridge companion to gothic fiction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. Cambridge companions to literature. S. 283.

a to je největší oběť, kterou může člověk vykonat. Zároveň tím naplní i nejvyšší morální hodnotu Lévinasovy etiky.

5.2 Ishmael

Oproti tomu u postavy Ishmaela se o jeho negativním vlivu po počáteční nejistotě nedá pochybovat. Zprvu se vládce Ostrova jeví jako neškodný člověk, který si přeje rovnost mezi lidmi, později ale vyjde najevo, že je to pouze jeho promyšlená lest. Svými intrikami si na Ostrově získává vůdcovské postavení, aniž by jeho poddaní tušili, že je s nimi manipulováno. Svou „přátelskou radou“ ovlivňuje rozhodování ostrovanů, a navíc si své postavení upevňuje i dalšími podlými praktikami. Obyvatelům Ostrova podává alkoholický nápoj, aby z nich vytvořil lhostejné jedince se špatnými úsudkem.

Lemony Snicket ve svých knihách hojně využívá literárních odkazů a postava vládce Ostrova to potvrzuje. U postavy Ishmaela je patrná inspirace Hermanem Melvillem, v jehož díle se vyskytuje stejnojmenná postava, svými vlastnostmi však tento záporný protagonista připomíná hlavně Orwellova Velkého bratra.

Vzhledem k tomu, že Snicketův příběh má čtenářům předat poselství o důležitosti vzdělání a schopnosti kritického myšlení, lze na Ishmaelovo jednání v této souvislosti pohlížet jako na nejhorší zločin, jakého se člověk může dopustit. U postavy Ishmaela se tedy projevuje Snicketův smysl pro spravedlnost, kdy prohřešek proti etice vnímá jako největší hřích.

Ishmael svým podvodným jednáním nakonec ostrovany odsoudí k záhubě i bez použití fyzického násilí. Jako jediný z lidí žijících na Ostrově zná protilátku k jedu životu nebezpečné medúzy (Medusoid Mycelium), ale záměrně tuto informaci zatajuje. Ukazuje se, že je ochoten obětovat cizí životy, aby si zachoval své postavení a nepřišel o slepou lásku ostrovanů. Kdyby totiž jeho společníci ochutnali hořké jablko obsahující protijed, odhalili by stejně hořkou pravdu, která by však vedla k jejich záchraně před rychle se šířící nákazou.

Ačkoli Ishmael vraždí i přímo, je zřejmé, že jeho lži, klam a přetvářka jsou pro ostrovní společnost tím největším nebezpečím. Svou nedůvěrou v úsudek ostrovanů

naplňuje negativní aspekty Nietzscheovy etiky a stává se jasným protikladem etiky v pojetí Lévinase.

5.3 Albus Brumbál

V příběhu Harryho Pottera figuruje, stejně jako v *Řadě nešťastných příhod*, postava průvodce, který se snaží nasměrovat dětské hrdiny správným směrem. I když by tito zasvětitelé měli být pro hrdiny vzorem, dělají chyby a jejich úspěšnost při plnění důležité úlohy se různí. Zatímco pan Poe v *Řadě nešťastných příhod* často tápe a není schopen bojovat proti zlu, profesor Brumbál v *Harry Potterovi* je naopak mocný čaroděj. Boj se zlem také přenechává dětským hrdinům, ale na rozdíl od pana Poea není součástí davu a působí jako ctižádostivý jednotlivec.

Zpočátku se jeví jako ochránce, který usiluje pouze o blaho druhých, ale během příběhu u čtenáře dojde k posunu vnímání této postavy. Z přívětivého starce se Brumbál mění v nebezpečného kouzelníka s temnou minulostí. Ačkoli jej Harry, Ron a Hermiona nepřestávají obdivovat ani po zjištění detailů z jeho minulosti, pochopí, že je důležité být při odhadování povahy lidí obezřetný.

U postavy Albuse Brumbála lze sledovat osobnostní vývoj především na základě toho, jak ji vnímá hlavní protagonista příběhu. V úvodním dílu série se profesor pro Harryho Pottera stává mužskou autoritou, která dosud v jeho životě chyběla. Brumbál částečně přebírá funkci otce, průvodce, na kterého se může Harry obrátit v čase nepohody, zároveň je ale Harrymu neustále vzdálen. Brumbálova nedostupnost se ještě násobí, když v době hrozícího nebezpečí opouští školu a děti musí s pánem zla bojovat samy. Takových situací v příběhu nastává více, a u Harryho Pottera se proto nekonečný obdiv k profesorovi snižuje. Chlapcův postoj k řediteli školy se mění i s množstvím nových informací, které se o řediteli Bradavic dovídá. Když Harry zjistí, že i jeho osobní vzor má své stinné stránky, prochází pocitem hněvu a ze svých nesnází obviňuje právě Brumbála. Ten však v příběhu působí spíše jako průvodce, který vše sleduje z povzdálí a do dění příliš nezasahuje. Jeho částečná neaktivita je způsobena tím, že zná své limity a ví, že sám může být nebezpečný, když se dostane do pozice moci.

Albus Brumbál si je vědom chyb, kterých se dopustil v mládí a je zřejmé, že se snaží tyto chyby odčinit. Proto Harryho na jeho cestě navádí ke správným krokům, a proto si také neustále udržuje osobní odstup, jímž se snaží zajistit Harryho nevinnost. Ke konci příběhu se ale profesorova odměřenost snižuje, protože Harry už je moudrý natolik, aby Brumbálovy chyby neopakoval. Ačkoli je profesor čtenáři vnímán jako kladná postava, jeho podobnost s představiteli zla je nepopíratelná. Sám dokonce přiznává, že měl v mládí stejné cíle jako Voldemort.

V závěru příběhu profesor Harrymu vysvětlí svou posedlost získáním tří relikvií, zajišťujících nesmrtelnost, a proměnou v pána smrti. Snaží se před mladým kouzelníkem ospravedlnit a žádá ho o odpuštění, čímž se role těchto dvou mužů obrací. Brumbál nakonec Harrymu projevuje uznání.

„...You are the true master of death, because the true master does not seek to run away from Death. He accepts that he must die, and understands that there are far, far worse things in the living world than dying.“⁴¹

Tím se opět potvrzuje vliv Lévinasovy etiky, která vnímá přinášení obětí pro druhé jako nejvyšší lidskou hodnotu. Brumbál uznává, že to je v životě důležité, a svým konečným postojem nakonec prokazuje, že i přes svou temnou minulost náleží k představitelům dobra. Navíc v závěru Harry i profesor nacházejí vzájemné pochopení pro druhého a zvyšuje se jejich vzájemná důvěra, s níž měli oba dříve potíže.

5.4 Severus Snape

Vnímání Severuse Snapea má oproti Brumbálovi opačný průběh. Zpočátku působí jako podlý čaroděj, který se vyžívá v nekalých praktikách, v závěru však čtenář odhalí jeho pravou podstatu, a pochopí tak jeho složitou osobnost. Přestože tento učitel svým jednáním žáky v mnoha případech naprosto odpuzuje, nakonec si získá jejich uznání, protože vyjde najevo jeho neskutečně obtížná pozice dvojitého špióna, i pohnutky, které jej pohání.

⁴¹ ROWLING, J.K., *Harry Potter and the Deathly Hallows*, London: Bloomsbury Publishing Plc, 2008. S. 577.

Zpočátku si autoritu u studentů získává tím, že se jim snaží nahnat strach a ukázat jim, jak velkou má moc. Děti jej sice poslouchají, ale za vzor ho jednoznačně nepovažují. Změna jejich názoru přichází až později, když zjistí, že Severus Snape podstoupil největší oběť, jakou je člověk schopen učinit. Přestože měl velké neshody s otcem Harryho Pottera, se sebezapřením ochraňuje syna svého soka a svůj život zasvěcuje své ztracené lásce. A právě díky hlubokému citu dokáže přečkat neustálé pochybnosti ze strany Smrtijedů, a především ze strany představitelů dobra.

Pro naplnění svého předsevzetí na uchování odkazu Lily Potterové, tedy udržení Harryho Pottera naživu, se sám neustále vystavuje obrovskému nebezpečí. Tím, že je ochoten podstoupit mnohá rizika a že za to navíc nic nepožaduje ani neočekává, se stává jednou z morálně nejsilnějších postav tohoto příběhu. Nakonec se projeví jeho upřímné úmysly a naprostá nesobeckost, za něž si získává srdce hlavních protagonistů i čtenářů.

5.5 Dvojníci

V obou zkoumaných příbězích je významný prostor věnován postavám, u nichž není snadné odlišit, zda přísluší ke straně dobra či zla. Tato komplikace je ještě zdůrazněna u postav dvojníků, které od sebe není možné odlišit ani fyzickým zjevem. Některé z postav na sebe berou cizí podobu pouze pomocí převleků či kouzelných lektvarů. Ve Snicketově příběhu ale existují i skuteční dvojníci, tedy dvě totožné postavy, jejichž identické vzezření je pro dětské hrdiny v *Řadě nešťastných příhod* o mnoho nebezpečnější než pouhý převlek. Ten totiž děti, na rozdíl od dospělých protagonistů, dokáží snadno odhalit, jako například u Olafa alias kapitána Shama v *Širokém okně*.

Nebezpečnost dvojníků Ernesta a Franka Rozuzlených (Denouement) v *Řadě nešťastných příhod* je ještě znásobena jejich synonymickými jmény, která paradoxně znamenají kladnou vlastnost. Ani jeden z bratrů však upřímný není a svými nejasnými otázkami jako *Are you who I think you are?*⁴² navíc oba podněcují i nečestné chování trojice sourozenců Baudelairových. Jeden z bratrů je v podstatě dobrý, přesto

⁴² SNICKET, Lemony a Brett HELQUIST. *The Penultimate Peril*. 1st ed. New York: HarperCollins, 2005 S. 44

však před sourozenci zatajuje svou totožnost, čímž je ohrožuje stejně jako jeho nebezpečný bratr Ernest.

Ve Snicketově příběhu vystupuje ještě třetí bratr Dewey, který svou identitu Baudelairovým prozradí, ale sám pak přiznává, že i u něho se projevuje jistá nejednoznačnost. Dewey i přes veškerou snahu pomoci Baudelairovým selhává, když nešťastnou náhodou umírá. V příběhu však jako knihovník zaujímá důležitou morální úlohu, protože svým povoláním podtrhuje Snicketův důraz na vzdělání. Zároveň tím také zvyšuje rozdíl v upřímnosti charakteru, který je mezi ním a jeho dvěma bratry.

V příběhu *Harryho Pottera* se nejednoznačnost postav projevuje v případech, kdy na sebe protagonisté berou podobu jiných lidí. Nejde tedy o pravé dvojníky, ale o jednu osobu v roli někoho jiného. Nejdůležitější a zároveň nejnebezpečnější z těchto přeměn lze sledovat u postavy profesora Moodyho, jehož podobu na sebe bere Voldemortův přívrženec Barty Skrk mladší (Barty Crouch Jr.). Tomuto padouchovi se podaří vystupovat v roli bystrozora (Auror) Moodyho téměř po celý rok, aniž by si někdo všiml, že něco není v pořádku. Svým uměním nápodoby chování se Barty Skrk řadí mezi jednu z nejnebezpečnějších postav celého příběhu. Dokáže totiž páchat zlo přímo ve škole čar a kouzel, kde je svým nepřátelům, včetně profesora Brumbála, nejbližší. Své nepřátele si tak dokáže udržovat v nejtěsnější blízkosti a svou špionážní činností ohrozí na životě Harryho Pottera, a dalšímu studentovi dokonce přivodí smrt.

6 Motivy a symboly související s morálkou

V obou zkoumaných příbězích sehrávají důležitou roli otázky etiky a morálky, které se netýkají pouze zmiňovaných postav, ale souvisejí také s mnoha dalšími motivy. Tyto motivy nepřímo ovlivňují čtenářův úsudek a některým z nich je, pro hlubší porozumění příběhu a postavám, vhodné věnovat pozornost.

6.1 Symbolika zvířat

Prvním a hojně zastoupeným motivem jsou zvířata, která mohou být na první pohled vnímána jako naprosto běžná, avšak při hlubším rozboru se ukáže, že jejich existence v příběhu má i další významy. Někdy mohou souviset s psychoanalýzou a znázorňují takzvaného stínového průvodce hrdiny. Tato postava se podle M.-L. von Franz „*ve srovnání s hrdinou jeví jako primitivnější a instinktivnější, nemusí však být morálně méněcenná.*“⁴³ Z jejího chování se čtenář může mnoho dozvědět o samotném hrdinovi příběhu.

Konkrétně zvěř podle M.-L. von Franz symbolizuje „*nevědomý faktor, který poukazuje na cestu vedoucí k rozhodující události.*“⁴⁴ Touto událostí se rozumí takzvané omlazení, pod nějž se řadí proměna osobnosti nebo návrat k milovanému člověku. Může však znamenat i cestu na onen svět, nebo dokonce ke smrti.⁴⁵

Ve zkoumaných příbězích se objevují přesně takové typy zvířat, které nějakým způsobem souvisejí se smrtí či s proměnou hrdiny. V *Harry Potterovi* se dokonce čtenář setkává s postavou laně, která provází hlavního hrdinu, a nejen že mu připomíná milovanou osobu, ale objevuje se i v okamžiku, který souvisí se smrtí. Ve chvíli vrcholného nebezpečí zachraňuje hlavního hrdinu od mozkomorova polibku (Dementor's kiss), který symbolizuje starodávný motiv polibku smrti.

Laně a jeleni se v příběhu J. K. Rowlingové objevují jako patroni (Patronus) Potterovy rodiny, a jsou tak stavěni do role ochránců. Navíc tato zvířata symbolizují

⁴³ FRANZ, von, Marie-Louise, *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998. S. 91.

⁴⁴ Tamtéž, s. 95.

⁴⁵ Srov. FRANZ, von, Marie-Louise, *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998.

silná rodinná pouta mezi Harrym a jeho rodiči, ale i pevnou vazbu mezi Lily Potterovou a jejím přítelem Severusem Snapem.

Tato zvířata jasně znázorňují stínové průvodce postav a na základě jejich charakteristických rysů lze určit i povahu zmíněných protagonistů. Jeleni působí jako majestátní a důstojná zvířata, která vyčnívají nad stádem a poutají k sobě většinu pozornosti. Takové vlastnosti jsou typické i pro Harryho a Jamese Potterovi, jejichž patroni na sebe berou právě podobu jelena. A stejně jako jeleni, i tyto dvě postavy se cítí nejsilnější ve skupině. Život bez přátel a rodiny by pro ně ztratil veškerý smysl. Přestože jejich síla spočívá v kolektivu, musí si zachovat i určitou volnost, která je pro vysokou zvěř také charakteristická. Stádo se vždy pase volně a mimo dominantního samce jsou si všichni rovni a nevedou mezi sebou boje o moc. Tak to funguje i v případě Harryho Pottera, kdy on je hlavním hrdinou a jeho přátelé jej věrně podporují. Obdobně působí i jeho otec, jenž vždy nalezne oporu v přátelích a manželce Lily.

Laně svým nevinným pohledem vzbuzují pocit naprosté oddanosti a hlubokého citu a je známo, že starostlivě pečují o své mladé. A přesně těmito vlastnostmi oplývají postavy Lily Potterové a Severuse Snapea, jejichž patrony jsou právě samičí protějšky jelena.

V *Řadě nešťastných příhod* se naopak čtenář setkává se zvířaty, která symbolizují negativní aspekty lidského života. Do sedmé knihy Snicket zařazuje hejno stěhovavých vran, které připomínají lidské intrikářství, zradu, ale v návaznosti na dílo Edgara Allana Poea souvisí i s motivem smrti či posmrtného života. Tito ptáci hraběti Olafovi pomáhají zakrýt místo, kde vězní přátele Baudelairových, Duncana a Isadoru Quagmireovy. Vrány však rovněž zprostředkovávají kontakt mezi oběma rodinami a mohou přeneseně vyjadřovat funkci prostředníků mezi světem živých a mrtvých. I když jsou totiž sourozenci Quagmireovi naživu, nacházejí se na místě, ke kterému Baudelairovi nemají přístup a své přátele nemohou kontaktovat přímo. Spojitost s přechodem mezi světem živých a mrtvých je ještě zdůrazněna tím, že hejno černých opeřenců hnízdí na „Stromě zapomnění“ (Nevermore Tree), čímž je naznačen vztah s Poeovým *Havranem*, který má podobnou úlohu.

Přestože v příběhu nevystupují havrani, ale objevují se v něm vrány, spojitost se zmiňovaným americkým básníkem je nepopíratelná.

6.2 Jed a protijed

Důležitými motivy, které se objevují v obou příbězích, jsou jed a protijed, se kterými se dětské hrdinové setkávají. V příběhu J. K. Rowlingové se hlavní protagonisté s těmito dvěma látkami potýkají již na počátku příběhu, kdy musí na cestě k zastavení Lorda Voldemorta rozluštit řadu hádanek a vyřešit úkoly, jejichž součástí je i rozpoznání lahviček s lektvary, jedy a jejich protilátkami. Na konci všech hádanek se hlavní hrdina dostává k nejtěžší úloze, když musí získat Kámen mudrců, aniž by měl v úmyslu zneužít jeho účinky. Tento kámen, který produkuje elixír života, může být považován za nejhorší jed, který lidstvo vymyslelo. Přestože dává život, a je tedy protijedem proti smrti, nebo možná právě proto, se jeho účinky dají snadno zneužít a může se z něj naopak lehce stát jed společnosti. Už samotná touha po získání tohoto kamene je pro lidstvo škodlivá, protože touha po moci je opakem morálních ideálů.

Za další jedy v tomto příběhu mohou být považovány předměty, které neprodukují žádnou blahodárnou tekutinu, ale svou existencí narušují úsudek i nejčestnějších lidí. Jedním z těchto předmětů je například Zrcadlo z Erisedu (Mirror of Erised), jehož nereálný odraz má omamný účinek na toho, kdo do zrcadla pohlédne. Dalšími, a patrně nejnebezpečnějšími, předměty jsou relikvie smrti (Horcrux), které majiteli přinášejí nekonečný život a dělají z něho pána smrti. Kvůli nim jsou lidé lačníci po moci schopni spáchat nejhrůznější činy a jen ten, kdo jejich svodům dokáže odolat, je hoden stát se jejich vlastníkem. Lze se domnívat, že jedovatost těchto předmětů spočívá v tom, že přinášejí opojení a klamně pocíť štěstí. Jejich protikladem a lékem se naopak stává sebezapření spojené s negativními pocity.

V *Řadě nešťastných příhod* je motiv jedu a protijedu také významný a je rovněž spojen s protichůdnými vlastnostmi. V tomto příběhu jako nebezpečný omamný předmět působí neznámá cukřenka, po jejímž nalezení však pahnou všichni lidé, ať už dobří či špatní. Tato cukřenka, která by měla ukrývat tajemný předmět, souvisí s lidskou touhou po úspěchu. Lidé, kteří dosáhnou jednoho cíle, si většinou okamžitě stanoví další, a jejich uspokojení tak nikdy nepřichází. Stejně nekonečné je i pátrání po této

nádobě, protože když se jí hrdinové přiblíží, místo jejího úkrytu se okamžitě změní a její nalezení je nemožné. S cukřenkou však souvisí i další motiv. Kdyby v ní totiž byl ukrytý cukr, jak by se dalo očekávat, opět by symbolizovala sladký jed, který opíjí lidskou mysl. V protikladu ke sladkému cukru by stejně jako u Harryho Pottera pravděpodobně působilo něco hořkého, ať už v doslovném nebo přeneseném významu. Tuto domněnku podporuje fakt, že ve Snicketově příběhu mají hořké potraviny úlohu protijedu. Hořké ředkvičky, extrémně pálivé wasabi či hořké jablko totiž působí jako protilátky proti již zmíněné jedovaté medúze.

6.3 Stísněné prostory

V obou příbězích hrají významnou roli také různé prostory, které spolu často velmi kontrastují. Harry Potter je svými příbuznými nucen přebývat v miniaturním prostoru přístěnku pod schody, sourozenci Baudelairovi musí spát na jedné posteli v jednom z pokojů domu hraběte Olafa. I přesto, že v domech těchto opatrovníků je dostatek místností, dětské hrdinové jsou svými pěstouny utlačováni. Jako protiklad tohoto osobního utlačování působí okázalé budovy, do nichž se hrdinové později stěhují. Harry Potter si užívá nabyté svobody v obrovské budově Bradavic, Baudelairovi naopak nacházejí svobodu v domě svých dalších opatrovníků, manželů Squalorových. Volnost hrdinů se odráží také v prostředí nespoutané gotické přírody, do níž se dostávají při svém putování.

6.4 Motiv ohně

Tento motiv má v obou sériích souvislost s očištěním společnosti. Jakmile se totiž spálí to špatné, nastává čas pro zrod něčeho nového, lepšího. V *Řadě nešťastných příhod* jsou požáry zakládány představiteli zla a hašení náleží představitelům dobra, ale po každém požáru nastává zcela nová situace, která lidstvu umožňuje zapomenout na minulost a začít znovu od začátku. V *Harry Potterovi* se motiv ohně objevuje v souvislosti s bájným ptákem Fénixem, který umírá v plamenech, aby se z jeho popela mohl znovu narodit. Díky ohni tedy lidé dostávají šanci na svou nápravu.

Tento motiv může souviset i s pekelným ohněm, který pálí hříšníky. Voda, kterou se požár hasí, proto může symbolizovat protiklad k tomuto ohni, tedy křesťanský motiv svěcené vody.

6.5 Zrcadla

Také zrcadla mají ve zkoumaných příbězích důležitou úlohu. Konkrétní zrcadla totiž souvisejí s lidskou marnivostí a negativními vlastnostmi. Autoři obou sérií svými příběhy a vykreslením negativních postav nastavují symbolické zrcadlo současné společnosti. Jak již bylo zmíněno, Harry Potter nachází pocit uspokojení při pohledu do Zrcadla z Erisedu, které lidem ukazuje jejich nejhlubší touhy. Kouzelnický učeň se později setkává i s dalším magickým zrcadlem, které mu umožňuje komunikovat s kmotrem Siriusem. Ani toto zrcadlo mu však nepřinese nic dobrého.

Sirotci Baudelairovi oproti Harrymu nenahlíží do zrcadel s magickými schopnostmi, ale i oni se setkávají s neobyčejnými a pokřivenými odrazy skutečnosti. V *Předposledním utkání* je klame odraz hotelu zrcadlícího se v hladině jezera. Tento optický klam jim má ukázat, že vše není takové, jaké se na první pohled zdá.

Ať už se tedy v příběhu objevuje jakékoli zrcadlo, dá se tento motiv přeneseně vyložit v souvislosti s morálkou dětských hrdinů. Stejně jako se skutečnost odráží na ploše zrcadel, děti jsou odrazem lidské společnosti.

7 Závěr

Dětská literatura prošla od svého počátku dlouhým vývojem a změnila se nejen tematicky. Došlo také k obměně funkce, kterou tato literatura zastává. Čtenářsky oblíbenými příběhy však i v současnosti zůstávají zápletky vycházející z tradice gotického románu. Velký zájem u dětských čtenářů vzbuzují dobrodružné příběhy, v nichž jsou hrdinové pronásledováni a utlačováni představiteli zla.

Na základě rozdílných vlastností hrdinů a jejich protivníků si dětští čtenáři osvojují morální hodnoty a ztotožňují se s hlavními protagonisty čili představiteli dobra. Hrdiny obou příběhů jsou tři neobyčejné děti, které svými morálními hodnotami naprosto převyšují dospělé jedince, kteří mohou být na základě svých vlastností rozděleni do tří skupin.

Pokud u nich převažují kladné vlastnosti, působí jako přirozená autorita a děti je následují. Postavy s negativními rysy jsou naopak dětmi odmítány. Buď proto, že svými vlastnostmi vyjadřují čiré zlo, proti němuž je třeba bojovat, nebo proto, že patří k lidem schovávajícím se v bezpečí skupiny. Takzvané davové typy postav jsou kritizovány především v díle Lemony Snicketa, jenž do příběhu zakomponoval četné literární odkazy a politické narážky. V jeho díle je kritika společnosti výraznější než u J. K. Rowlingové, která čtenářům také předkládá negativní aspekty života, ale její dílo na čtenáře působí pozitivněji. To je dáno především jasným vymezením postav na kladné a záporné. U Snicketa se hranice mezi těmito dvěma skupinami více stírají, a vše je tedy nejasné. Hlavní představitel zla v *Harry Potterovi* je vykreslen jako nelidské monstrum, zatímco Snicketovi padouchové mají humánnější podobu.

Nositeli morálních hodnot jsou v obou případech děti školního věku a oba autoři kladou velký důraz na vzdělání. Zatímco příběh *Harryho Pottera* se odehrává převážně ve školní budově, prostředí *Řady nešťastných příhod* je proměnlivé, téměř vždy ale zahrnují knihovnu. I zde je tak zdůrazněn motiv vzdělání. Hlavní protagonisty této série totiž ve všech krizových situacích zachrání kniha, coby symbol vzdělanosti.

Přestože se od sebe postavy J. K. Rowlingové i Lemony Snicketa v mnohém liší, je u nich patrná inspirace etikou Emmanuela Lévinase. Nejdůležitější vlastností hlavních hrdinů je jejich ochota obětovat se pro druhé, a navíc je oběma autory

vyzdvihována absolutní nezištnost hrdinů. Ti jsou morálně natolik silní, že dokáží čelit zlu i přesto, že jsou sami ve velkém ohrožení. Svého úkolu se však zhostí svědomitě a svá rozhodnutí směřují vždy ve prospěch druhých.

V obou příbězích je zdůrazněn právě motiv volby, protože rozhodnutí, která hrdinové i jejich protivníci činí, jsou určující pro jejich charakter. I když tedy mají kladné i negativní postavy podobné možnosti, jakým směrem se bude jejich život ubírat, důležitý je proces rozhodování. Ten z nich dělá postavy dobré nebo záporné.

V souvislosti s rozhodováním má neméně podstatnou roli převzetí odpovědnosti za vlastní činy, a pro naplnění morálních hodnot je důležité převzetí odpovědnosti za ostatní. Oba tyto požadavky hrdinové příběhů naplňují, a stávají se tak vzory pro čtenáře. Odstrašujícími případy se naopak stávají postavy, které nejsou ochotné přinést jakoukoli oběť a které svými sobeckými volbami ohrožují životy celé společnosti.

Přestože dětští čtenáři většinou snadno zjistí, kdo je na straně dobra i zla, autoři se snaží naznačit, že ve společnosti existují i lidé, kteří žijí v přetvářce a kteří pro svůj zisk využívají různé intriky. Neupřímnost těchto lidí oba autoři vyzdvihují jako nejhorší a nejnebezpečnější hrozbu. U Snicketa je to obzvláště patrné u představitelů tzv. „lepší společnosti“, kteří jsou všeobecně respektováni a uznáváni. Proto je potřeba zachovat si zdravý úsudek a nenechat se omámit „sladkými“ řečmi.

Cílem obou příběhů je zprostředkovat čtenářům zkušenosti s dospíváním jako cesty k pochopení morálních a etických hodnot, kdy je životně důležité činit správné volby. Za hlavní poselství může být považována myšlenka, že v každé situaci je nejdůležitější zachovat si lidskost a nesobeckost, která je v obou příbězích vlastní právě dětským hrdinům.

8 Summary

This diploma thesis analyses two popular fantasy series belonging to the genre of moral fantasy. The children's literature has undergone many changes since the beginning of its development. It has changed themes, as well as functions, however the stories based on the tradition of the Gothic novel remain popular among young readers. They fancy the stories in which the heroes are persecuted and suppressed by evil representatives. The child readers acquire the moral values based on the diverse features of the heroes and their enemies, and they identify with morally strong protagonists.

The heroes of both works are three extraordinary children who have high moral values. Therefore, they completely exceed the adult individuals, who can be divided into three groups based on their characteristics.

If the adults have positive attributes, they are considered a natural authority and children follow them as leaders. The characters with negative features are rejected either because they express pure evil, or because they belong to the group of cowardly people who feel safe only in their group. The so-called crowd figures are frequently criticized in Lemony Snicket's story. Lemony Snicket strongly criticises the society, in comparison to J. K. Rowling. She also describes negative aspects of life and the human society to readers, however her work has much more positive effect on the readers mainly because it is easier to see the difference between the good and bad characters.

The moral ideals are school-age children and it is obvious that both authors put a great emphasis on education. While Harry Potter's story takes place predominantly in the school building, the surroundings in *The Series of Unfortunate Events* is constantly changing. Nevertheless, this story emphasises education as well as *Harry Potter*. The main protagonists in Snicket's series are usually saved by a book as a symbol of education.

Although the characters of J. K. Rowling and Lemony Snicket differ in many ways, the inspiration by Emmanuel Lévinas' ethics is evident. The most important feature of the heroes is their willingness to sacrifice themselves for the others and, moreover, both authors emphasize the absolute sincerity and modesty of these heroes.

They are so morally strong that they can face evil even though they get to a dangerous situation. Their decisions always bring benefits to the society.

Both stories emphasise the motif of people's choices. The decisions made by the heroes and their enemies define their character. Even if both positive and negative characters have similar life possibilities, the important difference is in the process of decision-making. Their choices make them good or bad.

Both series also imply the importance of taking responsibility for oneself, as well as for other people. The heroes in the analysed stories become the role models for the young readers because of their responsible actions. On the contrary, the evil characters, who are not willing to sacrifice themselves, become despised by the readers.

Though the child readers can usually distinguish good and evil characters, the authors suggest that there are insincere people who use intrigues for their profit. Their dishonesty is considered the most dangerous threat of all. That is why it is necessary to maintain a healthy judgment.

The aim of both stories is to show the young readers the path to the recognition of the moral and ethical values in which the right choices are important. The main idea hidden in the stories is the importance of preserving humanity and selflessness in all imaginable situations.

9 Seznam použitých pramenů

Primární literatura:

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Fénixův řád*. Přeložil Pavel MEDEK. Praha: Albatros, 2004. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 80-00-01294-4.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Kámen mudrců*. 6. vyd. (1. vyd.v této úpravě). Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2002. ISBN 80-00-01161-1.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Ohnivý pohár*. 2. vyd. Ilustrovala Galina MIKLÍNOVÁ, přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2002. ISBN 80-00-01043-7.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a princ dvojí krve*. Praha: Albatros, 2005. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 80-00-01819-5.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a relikvie smrti*. Praha: Albatros, 2008. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-02122-5.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Tajemná komnata*. 2. vyd. Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2002. ISBN 80-00-01041-0.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a vězeň z Azkabanu*. 2. vyd. Ilustrovala Galina MIKLÍNOVÁ, přeložil Pavel MEDEK. Praha: Albatros, 2002. ISBN 80-00-01042-9.

ROWLING, J.K., *Harry Potter and the Chamber of Secrets*, London: Bloomsbury Publishing Plc, 2008.

ROWLING, J.K., *Harry Potter and the Deathly Hallows*, London: Bloomsbury Publishing Plc, 2008.

ROWLING, J.K., *Harry Potter and the Goblet of Fire*, London: Bloomsbury Publishing Plc, 2008.

ROWLING, J.K., *Harry Potter and the Half-Blood Prince*, London: Bloomsbury Publishing Plc, 2008.

ROWLING, J.K., *Harry Potter and the Order of the Phoenix*, London: Bloomsbury Publishing Plc, 2008.

ROWLING, J.K., *Harry Potter and the Philosopher's Stone*, London: Bloomsbury Publishing Plc, 2008.

ROWLING, J.K., *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*, London: Bloomsbury Publishing Plc, 2008.

SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Konec*. 1. vyd. Ilustrace Brett Helquist. V Praze: Egmont, 2007. ISBN 978-80-252-0650-8.

- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Ledová stěna*. 1. vyd. Ilustrace Brett Helquist. V Praze: Egmont ČR, 2004. ISBN 80-252-0039-6.
- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Masožravý lunapark*. 1. vyd. Ilustrace Brett Helquist. Praha: Egmont ČR, 2004. ISBN 80-718-6967-8.
- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Nouzový výtah*. 1. vyd. Ilustrace Brett Helquist. V Praze: Egmont ČR, 2002. ISBN 80-718-6768-3.
- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Ohavná pila*. 1. vyd. Překlad Petr Hejný. Ilustrace Brett Helquist. Praha: Egmont ČR, 2002. ISBN 80-718-6700-4.
- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Ponurá sluj*. 1. vyd. Ilustrace Brett Helquist. V Praze: Egmont, 2005. ISBN 80-252-0183-X.
- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Předposlední utkáni*. 1. vyd. Ilustrace Brett Helquist. V Praze: Egmont, 2006. ISBN 80-252-0394-8.
- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Strohá akademie*. 1. vyd. Překlad Petr Hejný. Ilustrace Brett Helquist. Praha: Egmont ČR, 2002. ISBN 80-718-6748-9.
- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Široké okno*. 1. vyd. Překlad Petr Hejný. Ilustrace Brett Helquist. Praha: Egmont ČR, 2001. ISBN 80-718-6184-7.
- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Temné terárium*. 1. vyd. Překlad Petr Hejný. Ilustrace Brett Helquist. V Praze: Egmont ČR, 2001. ISBN 80-718-6619-9.
- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Zákeřná nemocnice*. 1. vyd. Překlad Petr Hejný. Ilustrace Brett Helquist. Praha: Egmont ČR, 2003. ISBN 80-718-6861-2.
- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Zlý začátek*. 1. vyd. Překlad Eva Brdičková, Alena Benešová. Ilustrace Brett Helquist. V Praze: Egmont ČR, 2001. ISBN 80-718-6600-8.
- SNICKET, Lemony. *Řada nešťastných příhod: Zpustlá vesnice*. 1. vyd. Ilustrace Brett Helquist. V Praze: Egmont ČR, 2002. ISBN 80-718-6808-6.
- SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Austere Academy*. 1st ed. New York, NY: HarperCollins Publishers, 2000. ISBN-10 0-06-440863-9.
- SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Bad Beginning*. 1st ed. New York: HarperCollins Publishers, 1999. ISBN-10 0-06-440766-7
- SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Carnivorous Carnival*. 1st ed. New York: HarperCollins Publishers, 2002. ISBN-10 0-06-441012-9.
- SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The End*. 1st ed. New York: HarperCollins Publishers, 2006. ISBN-10 0-06-441016-1.
- SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Ersatz Elevator*. New York: HarperCollins Publishers, 2001. ISBN-10 00-602-8889-2.

SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Grim Grotto*. 1st ed. New York: HarperCollins Publishers, 2004. ISBN-10 0-06-441014-5.

SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Hostile Hospital*. New York: HarperCollins Publishers, 2001. ISBN-10 0-06-440866-3.

SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Miserable Mill*. 1st ed. New York, N.Y.: HarperCollins Publishers, 2000. ISBN-10 0-06-440769-1.

SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Penultimate Peril*. 1st ed. New York: HarperCollins Publishers, 2005. ISBN-10 0-06-441015-3.

SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Reptile Room*. 1st ed. New York: HarperCollins Publishers, 1999. ISBN-10 0-06-440767-5.

SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Slippery Slope*. 1st ed. New York: HarperCollins Publishers, 2003. ISBN-10 0-06-441013-7.

SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Vile Village*. New York: HarperCollins Publishers, 2001. ISBN-10 0-06-440465-5.

SNICKET, Lemony, HELQUIST, Brett. *The Wide Window*. New York: HarperCollins Publishers, 2000. ISBN-10 0-06-440768-3.

Sekundární literatura:

- BETTELHEIM, Bruno, *Za tajemstvím pohádek*, př. Lucie Lucká, Praha: Portál, 2017.
- BOTTING, Fred. *Gothic*. New York: Routledge, 1996, 201 p. ISBN 04-150-9219-1.
- CAMPBELL, Joseph. *Tisíc tváří hrdiny: archetyp hrdiny v proměnách věků*. Praha: Portál, 2000.
- DOBROVSKÝ I., ŘEŘICHOVÁ A. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-314-5.
- FERBER, Michael. *A Dictionary of Literary Symbols*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN 978-0-521-87042-9.
- FRANZ, von, Marie-Louise, *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998.
- GAVIN, Adrienne E., ROUTLEDGE Christopher, ed. *Mystery in Children's literature*. London: Palgrave Publishers, 2001.
- HODROVÁ, Daniela. *Poetika míst*. Praha: H & H, 1997. ISBN 80-86022-04-8.
- HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Jinočany: H & H, 1993. Ars poetica. ISBN 80-857-8734-2.
- HOGLE, Jerrold E., ed. *The Cambridge companion to gothic fiction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. Cambridge companions to literature. ISBN 978-0-521-79124-3.
- HUNT, Peter a Millicent LENZ. *Alternative Worlds in Fantasy Fiction*. London and New York: Continuum, 2001. ISBN 0-8264-4937-9.
- HUNT, Peter. *Children's Literature: All Illustrated History*. Oxford New York: Oxford University Press, 1999.
- JACKSON, A., COATS, K., MCGILLIS, R. *The Gothic in Children's Literature*. London: Taylor & Francis Group, 2009.
- JACKSON, R. *Fantasy: The Literature of Subversion*. London and New York: Methuen, 1981
- KAST, Verena, *Touha po druhém*. O lásce v pohádkách, př. Petr Babka, Praha: Portál, 2011.
- LENZ. *Alternative Worlds in Fantasy Fiction*. ISBN 978-0-521-87042-9.
- LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha: OIKÚMENÉ, 1994.
- LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého*. Praha: Zvon, 1997.
- MANLOVE, Colin, *From Alice to Harry Potter*. Christchurch, N.Z.: Cybereditions, 2003.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Duševní aristokratismus*. Přeložil Vítězslav Tichý. Olomouc: Votobia, 1993. Malá díla. ISBN 80-85619-87-3.

PROPP, Vladimir Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Praha: H & H, 2008. ISBN 987-80-7319-085-9.

PUNTER, David. *The Literature of Terror*. London: Taylor & Francis, 1996.

PUNTER D., BYRON G. *The Gothic*. Malden, Mass; Oxford: Blackwell, 2004, s. 159

SMITH, Sean. *Sen jménem Harry Potter: životní příběh J.K. Rowlingové*, překlad Arsenius Stopečka a Jana Jašová, Praha: Knižní klub, 2002.

STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Dějiny anglické literatury (1)*. Praha: Academia, 1987.

ŠKLOVSKIJ, Viktor. *Teorie prózy*. 3. vyd., V nakl. Akropolis 1. Praha: Akropolis, 2003, 287 s. ISBN 80-730-4026-3.

WATSON, Victor. *The Cambridge Guide to Children's Literature in English*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. ISBN 0 521 55064 5.